

IN BEWEGING

40 JAAR GEBIEDSGERICHT WERKEN
DOOR DE OGEN VAN HANS HOOGVORST

IN BEWEGING

40 JAAR GEBIEDSGERICHT WERKEN
DOOR DE OGEN VAN HANS HOOGVORST

Eric Lugtmeijer

Uitgave School voor Gebiedsgericht Werken

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	6
1. Inleiding	8
2. ‘Rollen’ in de wijk; hoe de wijkwerker veranderde	10
2.1 Inleiding	10
2.2 Profiel van de wijkwerker en hoe dat veranderde	10
2.3 De kraakbeweging	14
2.4 De stadsvernieuwing	18
3. Geschiedenis van het gebiedsgericht werken; de polder in de wijk en de dominee om de hoek	29
3.1 Inleiding	29
3.2 Terugblik	29
4. Kijken naar wijken; wat maakt een wijk	34
4.1 Inleiding	34
4.2 Wat vormt een wijk	34
4.3 Manieren van kijken	37
4.4 De cultuur van een wijk en het apen experiment	38
5. Nieuwe energie bij actieve bewoners?	40
5.1 Inleiding	40
5.2 Bewoners actief in de wijk	40
5.3 Laissez-faire gedachte overboord?	44
6. Hoe werkt de goegemeente; hoe gemeenten werken	49
6.1 Inleiding	49
6.2 De systeemwereld	50
6.3 Hebben we wel de goede mensen op de goede plekken?	55
6.4 Hoe dan wel?	57
7. Geleerde lessen; diepte- en hoogtepunten	59
7.1 Inleiding	59
7.2 Dieptepunten	59
7.3 Hoogtepunten	61
Epiloog	65
Slotwoord	71
Boekenlijst	72
Over de geïnterviewden	74
Over de auteur	78

VOORWOORD

Op een terras in Haarlem, zat ik in de zomer van 2016 samen met Eric Lugtmeijer terug te blikken op het gebiedsgericht werken. Daar begon het idee te rijpen om een boek te schrijven. Een boek over wat ik de afgelopen 40 jaren ben tegengekomen in het gebiedsgericht werken.

Hoewel ik het zelf nog wat gewichtig vindt om het een boek te noemen, ben ik trots op wat er nu op papier staat. Wat mij heeft geïnspireerd, wil ik graag aan anderen doorgeven die nu gebiedsgericht werken.¹ Geen 'handboek soldaat' met allerlei methodes en technieken. Maar een boek met persoonlijke verhalen. Over mijzelf, maar ook hoe verschillende mensen waar ik mee heb samengewerkt er tegenaan kijken. Van de kraakbeweging in Haarlem tot de School voor Gebiedsgericht Werken ... en alles wat er tussenin zit. Samen hebben we gepioneerd, gezocht, gevonden (soms ook niet ...) en vooral heel veel geleerd. Dat kon ik onmogelijk alleen doen. Daar ben ik ook het type niet voor. Daarom ben ik trots dat er acht mensen in dit boek nadrukkelijk een plek hebben gekregen; Nannie Gillissen, Lieke Herpers, Hans Kars, Aalt Maaswinkel, Ard van Rijn, Pieter Tops, Jan Voskamp en Frans Werter. Op verschillende momenten en in verschillende rollen hebben zij mijn pad gekruist. Ik ben blij dat ik hun verhalen kan meenemen in dit boek.

Ik wil drie mensen speciaal bedanken. Allereerst mijn vrouw Anne-miek. Zij heeft mijn werkverhalen bij thuiskomst altijd, en meestal met geduld, aangehoord. Ze heeft met me meegedacht hoe het anders en vooral beter kon. Ook was ze mijn begrenzer en zei op het beslissende moment: 'nu even stoppen Hans!' Ten tweede wil ik mijn zakenpartner Lieke Herpers bedanken. Met haar doe ik de laatste jaren de School voor Gebiedsgericht Werken en allerlei andere klussen. Met haar enorme 'drive' en enthousiasme legt ze mij nog steeds op de pijnbank. En ja, ik zie het... het wordt er alleen maar beter van. Dank.

¹ Ik heb achterin het boek een lijst met boeken opgenomen. Boeken die mij als klein kind inspireerden maar ook boeken die ik je echt wil aanraden om te lezen anno 2017.

Tenslotte wil ik Eric Lugtmeijer bedanken als schrijver van dit boek. In de verschillende interviews werd mij steeds duidelijker waar het in het gebiedsgericht werken om draait. Eric was er om door te vragen en nog eens door te vragen en het tenslotte mooi op te schrijven. Dank voor al die energie.

Ik draag dit boek op aan alle mensen die het gebiedsgericht werken een warm hart toedragen. Aan de wijkwerkers die hun vak elke dag weer opnieuw uitvinden, aan de deelnemers van de School voor Gebiedsgericht Werken die iedere keer weer op zoek gaan naar hun persoonlijke ontwikkeling en aan de opdrachtgevers die de moed hebben om niet altijd de plat getreden paden te volgen. Dank jullie wel!

Den Haag, 20 augustus 2017

Hans Hoogvorst

HOOFDSTUK 1

INLEIDING

‘In beweging’, dat is de titel van dit boek. In één van de eerste interviews zei Hans: “Ik zie vrijwel gelijk wat er beweegt.” Terwijl Hans dat zei, keek hij de tuin in. Een meesje sprong op uit een struik en fladderde de lucht in. “Dat bedoel ik nou!”; zei hij.

Ik ben er op gaan letten. En inderdaad, als we ergens zitten, richt zijn blik zich gelijk op iets dat beweegt. Een vogeltje, een persoon, een auto, et cetera. Ik denk dat de meeste mensen sneller kijken naar iets wat beweegt, dan naar iets dat stilstaat. Maar pas later zag ik dat dit niet alleen letterlijk zo was bij Hans, maar vooral ook figuurlijk. Ook maatschappelijke veranderingen en de kansen en bedreigingen die daaruit voortkomen ziet hij vaak eerder dan anderen. Maar het blijft niet bij waarnemen alleen. Inzichten zijn er om iets mee te doen. Het gebiedsgerichte werken is al 40 jaar in beweging en een omgeving waarin Hans zich als een vis in het water voelt. Het is niet een boek waarin je beproefde methoden en technieken kunt nazoeken en daarmee kunt toepassen op het gebiedsgericht werken. Het is een boek met persoonlijke verhalen over wat er in het gebiedsgericht werken gebeurt; nu en vroeger.

‘In beweging’ volgen we Hans Hoogvorst en draaien de klok 40 jaar terug. Via de Haarlemse kraakbeweging komen we midden in het opbouwwerk in Scheveningen en Den Haag terecht. Daarna gaan we al snel het hele land door en komen in de wereld van gemeenten, bewonersorganisaties en woningcorporaties. Van kraker tot consultant. Van doener die direct onrecht bestrijdt tot trainer van talrijke leergangen. We zien in 40 jaar de maatschappij sterk veranderen en daarmee het werken in wijken en in het gebiedsgericht werken. Hierin zien we die periode niet alleen vanuit het perspectief van Hans zelf. Mensen waar Hans veel mee heeft samengewerkt maken deel uit van het verhaal.

Belangrijk in dit boek is ook de persoonlijke geschiedenis van Hans zelf. Bij het schrijven van dit boek kwam steeds de vraag terug; waar komt dit alles vandaan, wat is zijn motief en drijfveer en welke rol spelen zijn 'roots' hierbij? In de Epiloog is het levensverhaal van Hans opgeschreven. Het is de keuze aan de lezer om het boek van achteren naar voren te lezen. Dat kan en past ook wel in de geest van Hans. Lekker een beetje tegendraads...

Dit boek begint met een beschrijving van de mensen die gebiedsgericht werken. Is dat de afgelopen jaren veranderd? Vervolgens gaan we naar het ontstaan van het gebiedsgericht werken. We stuiten daar op het Nederlandse DNA van polders en verzuiling en hoe dat een rol speelt in het gebiedsgericht werken. Halverwege het boek kijken we wat (volgens Hans) een wijk een wijk maakt.

Gebiedsgericht werken bestaat niet zonder bewoners en de gemeente. In een kritische reflectie kijken we naar de rollen van deze partijen. In het slothoofdstuk wordt teruggekeken; wat valt er te leren van de ervaringen en welke rode draden zijn er om het weer beter te doen. Deze zijn samengevat in 10 punten en hebben een plek gekregen verspreid over het boek.

Hans: "Ik wil graag een persoonlijke oproep doen; een oproep om het gebiedsgericht werken verder te brengen. Dit manifest, dat uit tien punten bestaat, is niet bedoeld als een aanmatigende oproep vanaf de zijlijn. Daar is het altijd makkelijk roepen. Ik zie dit manifest als een oproep voor het werkveld dat mij heel dierbaar is en waar ik van hoop dat het zich verder blijft ontwikkelen. Vandaar deze tien rode draden. Voor wie ze wil oppakken..."

Achterin het boek is een kort overzicht opgenomen van de geïnterviewden.

HOOFDSTUK 2

‘ROLLEN’ IN DE WIJK; HOE DE WIJKWERKER VERANDERDE

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk nemen we de wijkwerker onder de loep; de professional die betaald wordt om bewoners actief te krijgen (denk aan de opbouwwerker) of de coördinator van de gemeente die het wijkbeheer binnen de gemeentelijke organisatie en de samenwerking tussen andere organisaties regelt.

Uit alle gesprekken komt naar voren dat de wijkwerker in 40 jaar behoorlijk is veranderd. Voor een groot deel zijn ze daarmee steeds het product van maatschappelijke veranderingen. Wat zijn de verschillen tussen wijkwerkers door de jaren heen? Hoever gaan ze, bij wie horen ze, van wie zijn ze? Kortom, wat zijn de rollen die wijkwerkers innemen in de wijk door de jaren heen?

2.2 Profiel van de wijkwerker en hoe dat veranderde

Wat is het profiel van de wijkwerker eigenlijk? Op mijn vraag of de wijkwerker van tegenwoordig niet wat sleets is, antwoordt Hans Hoogvorst: “Al 15 jaar vragen wij aan onze deelnemers van de School voor Gebiedsgericht Werken wat hun verlangens zijn en waar ze heen willen? Wat willen ze bereiken? Waar wil je over een paar jaar staan? Deze vraag is in *al* die jaren hetzelfde gebleven. Wat mij nu opvalt is de behoefte aan harmonie dominant is geworden. Niet de strijd, de verandering en de tegenstellingen, maar het denken in een harmonieuze manier van samenwerken staat voorop. Ook staat de wijkwerker met zijn eigen ontwikkeling veel meer centraal in plaats van de omgeving of de wijkbewoners. Zagen werkers zich vroeger op een pleintje zitten met buurtbewoners er omheen, nu gaat het veel meer om de rust en de harmonie in de persoonlijke

sfeer. Het is geleidelijk veranderd.” Lieke Herpers (‘zakenpartner’ zoals Hans haar altijd noemt en ook docent aan de School voor Gebiedsgericht Werken) zegt: “Ik zie dat ook de afgelopen jaren... Mensen worden angstig. Economische crisis, banen die niet zeker meer zijn, et cetera. Dan weet je niet meer wat je ermee aan moet, het zijn echt zaken die mensen overstijgen. Daarmee worden mensen op zichzelf teruggeworpen. Mensen gaan terug naar zichzelf, thuis ... rust (...). Daarin zoeken mensen naar een natuurlijke bescherming.”

Lieke ziet daar ook zeker iets positiefs in. “Kijk wat Jan Rotmans hierover zegt: hij ziet op vele terreinen grote transities zich voltrekken waarin grote systeeminnovaties nodig zullen zijn. Een crisis is daar een onderdeel van. Nu, dat zie je ook aan de deelnemers in onze School voor Gebiedsgericht Werken. Die zien ook dat de oude en vertrouwde methodes niet meer werken. Dat maakt onzeker. Maar biedt ook kansen. Het gebiedsgericht werken, net als andere werksoorten, vraagt om andere methodes en aanpak. Niet de gebruikelijke.”

Hans Hoogvorst: “Daarom is het ook niet gek dat de school zich de afgelopen jaren naast het vakmanschap dat de wijkwerker moet hebben, het gereedschap, veel meer richt op de persoonlijke kant. Ik vind het zelf wel jammer dat de ideologische stroming wat op de achtergrond is geraakt door de jaren heen.”

“Dus weinig ideologisch en niet jong?”: vraag ik. Hans: “Er zitten zeker opvallende mensen tussen. Jong, soms wat ouder maar zeker jong van geest. En zeker gedreven, al lijkt het op het eerste gezicht wat minder idealistisch gedreven.” Frans Werter zegt het zo: “Het is te hard gezegd om te zeggen dat jonge mensen geen idealen meer hebben. Ik kom juist veel jonge mensen tegen met heel veel idealen. Het is wel in een andere wereld dan vroeger met andere uitingsvormen.”

Hans Kars (die met Hans Hoogvorst de School voor Gebiedsgericht Werken toentertijd heeft opgericht), ziet ook dat in de loop van de

jaren het soort deelnemers is veranderd. Hans Kars: “De eerste gebiedsgerichte werkers waren een soort missionarissen. Die hadden een enorme betrokkenheid bij het gebied. Zij waren de mensen die pionierden met het gebiedsgericht werken. Daar zat veel idealisme bij en gevoel van rechtvaardigheid (...). Ook zie je na de eerste generatie wijkmanagers veel meer mensen die op die plek terecht kwamen vanuit de eigen gemeentelijke organisatie (afdeling groen, verkeer, etc.). Nu wordt het waarschijnlijk veel meer als een gewone baan gezien die je professioneel kan uitoefenen in plaats van dat het idealisme van de medewerker de overhand heeft.” Hans Kars geeft hiermee aan dat de wijkwerker na zijn pioniersfase ook een gewoon vak is geworden dat je kunt leren. Misschien met wat minder idealisme dat de boventoon voert maar wel een vak dat om gedrevenheid vraagt. Lieke: “Daarom is het ook zo belangrijk dat de wijkwerker kijkt naar zijn eigen overtuigingen, behoeftes en patronen. Wat zijn die? Hoe kijk ik naar zo’n wijk en de mensen die daar wonen? Dat is een moeilijke opgave die ik mis in het standaardrepertoire voor wijkgericht werken in boeken, cursussen, et cetera. Fijn al die methodieken en al die projecten die gezellig en leuk zijn. In de School voor Gebiedsgericht Werken gaat het over wat het van jezelf vraagt en dat je moed moet hebben om de dingen anders te doen.”

Hans: “Naast de persoonlijke kant vind ik het belangrijk aandacht te hebben voor meer strategische en filosofische vragen. Waar sta ik in het grote geheel? Waar houdt de maakbaarheid op? Waar is die maakbaarheid over de top? Ik vind het leuk als ik dan door een voorbeeld kan laten zien waar we nu als samenleving staan. Dat we Opa’s en Oma’s betalen voor de opvang voor hun kleinkinderen. Dat we cursussen aan hen geven om de kwaliteit van de opvang te garanderen. Dat we daar weer mee ophouden als het de overheid veel te veel geld gaat kosten. En als er dan één of twee van zo’n groep in de leergang daar verder over na willen denken is mijn week weer goed.”

Er veranderde nog iets volgens Hans. “In het begin waren de deelnemers voor driekwart mannen. Nu zijn het voor driekwart vrou-

wen. En omdat vrouwen vaak iets meer gericht zijn op de relatie en de harmonie heeft dat ook effect op het werk. Het is verschoven van idealistisch gedreven mensen naar mensen die meer met hun eigen ontplooiing bezig zijn. Nu zie je bijvoorbeeld jonge ambitieuze mensen die bezig zijn met hun loopbaan en carrière en meer gericht zijn op zelfrealisatie. "Ook is het opleidingsniveau veranderd. Hans: "Vroeger zag je mensen overal vandaan komen. Van mensen die heel praktisch waren ingesteld tot mensen die net wat anders waren dan de rest van de organisatie. Dat is nu doorgaans anders. De mensen die nu nieuw in het werk zitten, zijn vaak nauwgezet geselecteerd en zijn in de regel universitair geschoold. Het zijn bestuurskundigen, planologen, sociaal geografen, juristen."

Als dit de foto van de wijkwerker is anno 2017, hoe zag de wijkwerker er vroeger uit? Wat zijn de verschillen? Zijn er (nog) overeenkomsten met nu? We gaan terug naar de kraakbeweging. Ongeveer 45 jaren terug.

1. HOUD HET FRIS.

Hans: "Ik geloof heel erg in fris kijken met frisse mensen. Daarmee wordt de kans dat het dichtslibt verkleind. Ik wil dan ook oproepen om te blijven vernieuwen. Dat lijkt een simpele oproep. Maar het is misschien wel de meest ingewikkelde. Want wie zegt nou van zichzelf dat: 'hij / zij niet meer 100% fris in zijn werk zit?' Wie spreekt iemand daarop aan zonder dat er gelijk 'koppen rollen'? Kortom hoe houd je het fris en blijf je nadenken? Hoe doe je dat op een natuurlijke manier? Ik wil een oproep doen om steeds te vernieuwen en daarbij vooral nieuwe en ook jonge mensen de kans te geven om nieuwe dingen te bedenken en daarmee nieuwe wegen in te slaan. Ik zie er mooie dingen door gebeuren. Maar 'fris' is niet simpel!"

2.3 De kraakbeweging

De kraakbeweging in de jaren zeventig, en zeker de stadsvernieuwing in de jaren daarna, heeft het wijk- en gebiedsgericht werken een enorme ‘boost’ gegeven. De kraakbeweging is misschien een vreemde eend in de bijt omdat het niet om betaalde wijkwerkers gaat. Maar je zou ook kunnen zeggen dat het hier juist is begonnen. Mensen wilden wat doen aan de verpaupering, leegstand en wan-toestanden in hun stad en buurt. Ongeveer tien jaar later volgde de meer planmatige (stad)vernieuwing van binnensteden en wijken in Nederland.

De verhalen uit de Haarlemse kraakbeweging van Hans Hoogvorst en Nannie Gillissen illustreren goed hoe ver zij gingen om misstanden aan te pakken. Dat ging, vanuit het perspectief van nu, wel heel erg ver.

Onder de naam Aksie 70 werd op 5 mei 1970 in Nijmegen, Arnhem en Haarlem voor het eerst door politieke organisaties gekraakt. De woontoestanden waren slecht, de vraag naar huizen groot. Speculanten hadden belang bij leegstand (opdrijven prijzen). In Haarlem verzamelde een bonte groep van christenen, pacifisten (PSP), communisten (CPN), dienstweigeraars, vredesidealisten en scholieren zich op verschillende plekken in de stad. Het waren eigenlijk cellen. Door de niet alledaagse haar- en kledingdracht zou je kunnen denken dat iedereen maar wat deed. Maar niets was minder waar. De Akties werden gedegen voorbereid.

Nannie was 18. Hans was 20. Nannie zat samen met Hans in een groepje dat de eerste woning in Haarlem kraakte in een collectieve actie. Hans: “Maar heel weinig mensen wisten wat er eigenlijk ging gebeuren. Een slimme manier om verraad van plannen te voorkomen, want wat kon je verraden als je niks wist? Er was spanning voelbaar in de stad. Hoe zou de dag verlopen?”

Hans en Nannie zouden samen met een paar andere krakers een pand in de Nassaulaan kraken. Alleen zij begonnen de actie al op de avond van 4 mei. Een dag eerder dan eigenlijk de bedoeling was! Dat waren slinkse strategische overwegingen. Op 4 mei is immers

iedereen nog met herdenken bezig. En dus zou de politie op 4 mei vast niet echt alert zijn. Er wisten maar 2 mensen van het groepje hoe alles was georganiseerd. Het was allemaal heel geheimzinnig. Al denk ik achteraf dat veel meer mensen het hebben geweten wat er stond te gebeuren zoals de mensen in het café waar we het voorbereidingsberaad hielden. Die hadden goede oren.”

Hans: “We kraakten voor een vrouw met kinderen die in een pension in Overveen zat. Het pension zat vol kakkerlakken. Dit vreselijke pension werd ook nog betaald door de Sociale Dienst en daarmee door de gemeente. Dat is nu echt niet meer voorstelbaar.

We waren al een keertje bij haar langs geweest om alles te bekijken en om te besluiten wat we moesten doen. De kraak liep goed. We hadden een beroepsinbreker die ons hielp. Ik noem hem maar even Cor. Cor zorgde dat we binnenkwamen en hij zorgde dat de inbraak niet opviel. Hij herstelde alles met kneedbaar hout en zette er als dat nodig was een nieuw slot op”. Hans: “We geloofden er in dat Cor zijn leven ging beteren. En dat deed hij ook. Hij kreeg uiteindelijk een baan en sjuowde koelkasten voor een leverancier.”

De kraak werd bezegeld door 4 stoelen, een tafel en een bed in het huis te zetten. Buren hadden ook volop sympathie. Zo kwamen ze Chinees eten en meubeltjes brengen. De eerste kraak was een feit!

Nannie:“ ... ik werd die dag nog wel aangehouden. Later stond in de krant: ‘Twee jonge mannen aangehouden met opruiende geschriften. Maar dat was ik met mijn vriend. We hadden 700 stencils bij ons om te verspreiden. Na een uur werden we weer vrijgelaten.”

De actie werd een succes en kreeg in Haarlem veel politieke steun, persaandacht en steun bij de bevolking. Opvallend was dat het een beweging was waarbij het kraken voor anderen voorop stond. Er werd voor mensen gekraakt die belabberd woonden. Hans wist zich te herinneren dat er zelfs een keer voor een politieman is gekraakt. “Eerst dachten we dat het een infiltrant was. Maar uiteindelijk geloofden we hem. Dat leverde ook sympathie op bij de politie (de helft van het corps weigerde nog krakers uit te zetten).” Hans hoorde niet bij de leiding maar was steeds actief. “Ik weet niet voor

hoeveel mensen ik woningen heb gekraakt. Je ging soms even mee. Je hielp mensen gewoon. Ik weet me nog een bijzonder verhaal te herinneren. We kraakten een woning in de Bos en Vaartstraat in Haarlem. We kregen van een meisje, dat vlakbij woonde, een bank aangeboden. Dat was fijn. Later bleek dat haar ouders op vakantie waren en dat zij de bank die in hun huiskamer stond, aan ons gaf. Ze zei: 'Ja mijn ouders zeiden dat ze toch nodig een nieuwe bank nodig hadden en dat-ie helemaal niet in de huiskamer paste. Ze vonden hem niet mooi staan. Ik ben benieuwd hoe ze dat later aan haar ouders heeft verteld. Het was een prachtige bank trouwens!'

De (kraak) beweging ging in die tijd ook deels verder in de kabouterbeweging. Er werden nieuwe groepen gevormd. Nannie: "... die werden departementen genoemd. Je had bijvoorbeeld het Departement van Onderwijs, het Departement van Oorlog en het Departement van Aksie. Alles bij elkaar zo'n 7 a 8 departementen." De tijd waarin veel gebeurde in de kraak- en kabouterbeweging is sterk verweven met de tijd waarin ook andere groepen actief waren in Haarlem. Nannie: "je kwam immers dezelfde mensen tegen van dezelfde leeftijd en uit je klas en ongetwijfeld speelde leuke jongens een rol. Ook was de groep, waar ik ook bij hoorde, sterk politiek bewogen."

Het was ook de tijd van Release. Release stond voor alternatieve hulpverlening en betoogde tegen alle aspecten van de bestaande maatschappelijke zorg en hulpverlening. Hans: "de maatschappij was toen behoorlijk paternalistisch (...). Het systeem stond bij ons ter discussie en wij waren de antiautoritaire tegenkracht. Mensen die in de traditionele zorg werkten of daarvoor waren opgeleid, sloten zich bij deze beweging aan." Pillen waren taboe en de psychiatrie moest menselijker worden. Abortus moest worden gehonoreerd. Dienstweigeraars moesten worden geholpen was het standpunt.

De kraakacties bleven succesvol. De gezinnen waarvoor werd gekraakt zaten soms in een diep sociaal dal. Hulp was dus nodig. De

krakers werden hulpverleners. Zo'n 130 (ex) krakers werden hulpverlener.² Hans: "Ik weet nog dat er een kind uit huis werd geplaatst en in een kindertehuis werd geplaatst. We zijn dat kind gaan halen en hebben het ergens anders ondergebracht. Dat was onze invulling van de alternatieve hulpverlening. Ook weet ik nog dat ik een keer 's nacht bij de noodopvang heb gezeten om te helpen. Daar kwamen mensen met allerlei psychische problemen. Maar ik kwam er al snel achter dat ik niet voor de hulpverlening geschikt was. Maar het paste allemaal wel in het plaatje om voor mensen op te komen die het moeilijk hebben."

En er werd ook heel veel vergaderd. Nannie: "Discussies over welke koers we moesten volgen waren er veel. Van Trotskisten tot mensen die neutraal waren. Er waren de nodige stromingen en dat botste. Later verdwenen de politieke krakers wat meer uit beeld."

Het ging er soms ook allemaal reuze pragmatisch aan toe. Hans: "Een radio verslaggever van de VARA was soms meer de taxi chauffeur dan de objectieve verslaggever. Dan riep hij: stappen jullie in? Waar gaan we naartoe? En zo gingen we dan naar een kraakpand." Hans: "ook hadden we bij de politie best sympathie. Zo hoorden we op de politieradio dat onze bus op weg naar een kraakactie was gesignaleerd op de Tempelierstraat en dat ze hem kwijt waren. Dat was natuurlijk niet zo. Dat konden we zelf zien. Ze werkten op die manier met ons samen."

2.4 De stadsvernieuwing

Op zijn 22^e verlaat Hans Haarlem. Hij gaat zijn 'liefie' achterna en gaat naar Den Haag om daar te beginnen aan de Sociale Academie. Hij werd er voorzitter van PRAK (PRogressieve AKademie). PRAK was voortgekomen uit de democratiseringsbeweging.

In 1975 komt Hans van de Sociale Academie en wordt opbouwwerker in Den Haag en Scheveningen. Dat bleek nog niet eenvoudig. Hans had een BVD-dossier (EL: Binnenlandse Veiligheidsdienst). Als ex-kraker werd hij eerst afgewezen. Maar door geluk werd hij toch

² VPRO (1995). *Release Haarlem (deel 1 en deel 2)*. In Het Spoor Terug, radio.

aangenomen. “Ze hadden mij de baan al toegezegd voordat dit dossier boven tafel kwam. Daar had ik geluk mee.”

In Scheveningen was de visserij op haring op zijn retour. Er werd steeds minder emploti gevonden. De visquotering kwam opzetten. Er waren duidelijke rangen en standen. Je had de reders, schippers en de bemanning die in loondienst was. Ze leefden in verschillende buurtjes. Niet bij elkaar. De schipper bepaalde welke families ‘goed’ waren en aan boord kwamen. De bevolking was laag opgeleid en er kwam onder de vissersfamilies veel analfabetisme voor. De ‘schol-lenkoppen’ (de scheld- en geuzennaam voor Scheveningers) hadden het gevoel dat ze door de keurige Hagenaren werden gekoloniseerd en werden gezien als asociale.

Er gloorde een nieuwe toekomst voor Scheveningen al waren daar lang niet alle Scheveningers blij mee. Scheveningen zou moeten uitgroeien tot een grote badplaats. En daar moest letterlijk ruimte voor komen. In en nabij het centrum hebben projectontwikkelaars grote sloopplannen. Het schuurt in Scheveningen in die jaren ...

Aalt Maaswinkel (collega opbouwwerker in die tijd): “De ontwikkeling van de badplaats kon niet ongebreideld doorgaan. Er moest een grens getrokken worden tot hier en niet verder. Wij betrokken toen alle (groepen) mensen die er waren en die er toe deden (vakbonden, schoolmeester, de bankbestuurder, de kerk, de vissers) erbij. Het was klassiek opbouwwerk. Mensen bij elkaar brengen. Bijeenkomsten organiseren, of eigenlijk samenlevingsopbouw, dat was ons werk.”

Scheveningen kent in die tijd veel hechte buurtjes met een grote sociale binding. Zeker naar buiten toe. Er was een hoge actiebereidheid. Een school zou gaan sluiten? Dan waren er gelijk dertig ouders die het gebouw gingen bezetten en daar ’s nacht sliepen. Een eerlijke verdeling van voorzieningen was sowieso een item. Daar kreeg je mensen de straat mee op. Problemen in de haven? Dan werd de haven gestremd en een kabel gespannen. Hans: “Er was veel boosheid. En dat werd door velen gezien als asociaal gedrag. Dat zagen wij anders. Wij begrepen dat wel. Het was pure onvrede.”

Hans leerde Ard van Rijn kennen in Scheveningen en later in de Haagse Zeeheldenbuurt. Ard begon met een Verpleegkunde opleiding. Maar hij paste niet in het autoritaire ziekenhuissysteem. Hij ging een half jaar varen op de binnenvaart. Daarna ging hij naar de Sociale Academie in Den Haag. Hij had een woning gekraakt in de Zeeheldenbuurt in Den Haag en liep stage in Scheveningen Dorp en in het Havenkwartier. Zijn verhaal illustreert goed hoe het er toen toeling in één van de Scheveningse volkswijken. “Ik kende Den Haag goed. Maar Scheveningen was echt anders. Een cultuur en een taal op zich. Je kwam er niet makkelijk tussen, maar ik had mazzel want mijn oma kwam uit een redersfamilie uit Vlaardingen en dan hoorde je een beetje bij de visserij en dus bij Scheveningen. Het ging er niet altijd zachtzinnig aan toe. Veel jongeren kenden de gevangenis van binnen en geweld hoorde bij de normale communicatie.”

Ard: “In het Havenkwartier stonden ongeveer 250 woningen uit 1938 van de gemeente. De huur was laag. Er woonden eigenlijk alleen maar laagopgeleiden. De huurders mochten als het zo uitkwam, zelf nieuwe bewoners aandragen. Die werden dan wel uitgebreid gekeurd door een maatschappelijk werkster (met een kantoor in de buurt). Zij ging op huisbezoek om te kijken of alles wel netjes was. En als je dan goedgekeurd was kwam ze later ook kijken of het je het huis wel netjes bewoonde. Ze had gezag. Huurders waren best een beetje bang voor haar. Het was natuurlijk erg paternalistisch, maar ik moet eerlijk zeggen dat het wel werkte.”

“De gemeente wilde de woningen renoveren. Daar waren de mensen op tegen. Alle klussen die de bewoners zelf hadden gedaan (je repareert en onderhoudt immers zelf je huis) zouden er uit worden gesloopt, mensen moesten er (tijdelijk) uit en er stond een forse huurverhoging te wachten. Nou daar waren de bewoners niet blij mee. Na vele vergaderingen en acties, waaronder een straat afsluiting, kwam er alleen een onderhoudsprogramma. Nadat dit was uitgevoerd kwam de maatschappelijk werker niet meer terug en veranderde ook de toewijzing (niet meer op voordracht). Er kwam een Turks gezin wonen. Het eerste buitenlandse gezin in de buurt.

Ze hadden een Turks restaurant aan de haven. De buurt was er fel op tegen. Maar ze keken het aan op aandringen van ons (opbouwwerkers). Na een korte tijd zagen de bewoners dat het goed was. 'Er hangt was buiten. Zo wit, zo schoon. Om door een ringetje te halen!' De Turkse familie nodigden ook de mensen uit in hun restaurant. Dat was natuurlijk slim. Zo maakten ze contact en kregen veel goodwill. Toen het gezin na 2 jaar ging verhuizen (ze openden ook een zaak in Rotterdam, het ging goed met ze) stond de hele straat ze met witte zakdoekjes uit te zwaaien."

Aalt Maaswinkel werkte net als Hans ook bij het WOS (Stichting Werkverband Opbouw Scheveningen). Aalt kende een aantal buurten al vanuit zijn jeugd, later als opbouwwerker en nog later als directeur van woningcorporatie Vestia van de vestiging Scheveningen. Er waren buurtjes waar bepaalde families het voor het zeggen hadden. Aalt: "In de Dukdalfstraat stonden alleen maar gemeentewoningen (later Vestia). Als woningen vrijkwamen dan werd dat onder de mensen in de buurt verdeeld. Daar kwam Vestia niet aan te pas. De medewerkers durfden de buurt niet meer in. Ze waren als de dood zo bang voor die buurt. De bewoners 'regelden' ook zelf dat de woning dan werd opgeknapt (bij mutatie). Voordat de nieuwe huurders er ingingen werd door de buurt de hele woning gesloopt. En dan kwam Vestia om de hele woning te renoveren. Bij mij had dit naast Duindorp de hoogste prioriteit. Hoe ga ik het aanpakken? Ik kende vanuit het opbouwwerk een aantal families. Er waren problemen met drugs en de macht was aan het verschuiven van de oude en bekende families naar families die in de drugs zaten. Ze gingen daar echt aan kapot. Ze konden er niet mee omgaan. Er werd heel veel geroddeld onder elkaar.

De Dukdalfstraat (toen Magneet geheten) was in mijn jeugd al een begrip. Je liep een 'blokje om' als je daar doorheen moet lopen. Een echte no go area. Iedereen was er bang voor. Als je als jongetje op kerstbomen jacht ging en je kwam een jongen uit de Dukdalfstraat tegen ... dan was je je kerstbomen kwijt. Ik vond het onacceptabel dat daar niemand meer iets te zeggen had. Toen ik bij Vestia kwam, had ik zo iets van: 'dat gaan we aanpakken!' En dan gebeuren er dingen toevallig.

Ze hadden in de buurt geregeld dat er een dochter van een familie in een leegkomende woning zou komen wonen. Op een zekere dag komt een opzichter naar me toe met het verhaal dat ze in de Dukdalfstraat in het weekend een heel huis hebben gesloopt. En ik werd opeens zo kwaad. Ik zeg: 'dan gaan we er nu naar toe'. Hij: 'Ik ga niet mee'. 'Dan ga je toch niet mee': zei ik toen, 'dan ga ik alleen...'. Ik er naartoe ... en loop die woning binnen. Aan de achterkant zie ik een jongetje van een vermaarde familie er uit schieten. Ik was zo kwaad. Alles gesloopt! Ik loop naar buiten en daar staat buiten dat meisje dat de woning zou krijgen. En ze vroeg: 'En Aalt, wanneer wordt het opgeknapt? Ik zeg opgeknapt? Ik timmer het dicht'. Dat kind staat me helemaal verbluft aan te kijken. In een mum van tijd haar moeder erbij, broer erbij, op een gegeven moment staat daar een hele groep mensen. Ik sta in de voordeur en zeg: 'hier ga ik niet mee door. Het spijt me verschrikkelijk. Deze woning wordt dichtgespijkerd en hier komt niemand meer in'. En zij: 'Hoe kan dat nou? Hoe moet dat dan?' De groep werd groter en groter. Toen kwam Adri een straatbewoner erbij staan (ik zal het nooit meer vergeten), ik kende hem al uit het opbouwwerk hij was toen nog een jongen, nu een echte man. Hij zei: 'Je moet die kankerzooi slopen'. Ik zeg: 'Je hoort het! Het moet gesloopt worden en dat gaan we doen ook!' Ik was nog steeds pijnlijk. Ben toen weer naar kantoor gelopen (om de hoek) en heb de staf bij elkaar gehaald en heb gezegd: 'we gaan de Dukdalfstraat / Magneet slopen'. Iedereen zei: 'Dat kun je toch niet maken?' Toen kwam ik wat bij zinnen en dacht wat nou, hoe doe ik dat eigenlijk? Ik heb Deetman (toenmalige burgemeester van Den Haag) gebeld en gezegd dat ik samen met de Commissaris van Politie (Sander, goeie vent) wilde praten. Ik heb verteld wat ik wilde. Deetman ergerde zich ook al jaren aan de situatie dat niemand iets deed en dat niemand naar binnen kon. Met Deetman heb ik afgesproken het politiek stil te houden. Ik ben toen 1 a 2 keer per week de buurt ingegaan en met de bekende en vermaarde families die de dienst uitmaakten, heb ik afspraken gemaakt. Jongens, als jullie terug willen komen geef ik die garantie, of als je elders op Scheveningen wil wonen dat garandeer ik dat ook. Dat was tegen alle regels in, maar zo hebben we het

toen gedaan. Eigenlijk is dat allemaal prima gegaan. Mensen hadden een lange woontijd en daarmee stroomden ze soepel door naar een andere woning. De Dukdalfstraat werd gesloopt.”

2. STEL DE VRAAG: WAAR BEN IK LOYAAL AAN?

Hans: "Ik stel mij zelf vaak de vraag. Voor wie doe ik het? Waarom? Doe ik dit voor mijzelf? Heb ik iets recht te zetten? Voor wie? Komt het voort uit hoe ik ben opgevoed? Ik weet dat iedereen zijn eigen geschiedenis heeft. Mijn geschiedenis is niet de 'jouw'. Maar ik denk dat het in dit werk wel heel erg belangrijk is te weten waarom je dit werk doet. Ik denk dat het voor iedereen goed is om te weten vanuit welke overtuiging, maar ook vanuit welke grondslag je werkt. Dan is wel handig dat je weet hoe je in elkaar steekt. Wat je beweegt. En ik denk de hoofdvraag; aan wie je loyaal bent. Zijn dat je principes, je baas, de buurtbewoners, een manier van werken... Ik daag je uit om 'onder je eigen radar te duiken' en deze vraag aan jezelf te blijven stellen. Het maakt duidelijk waarom je dit werk doet, waar je het kunt verbeteren en wat het je oplevert. Ik moet altijd denken aan het verhaal over angst en loyaliteit van Aalt waar ik mee werkte in Scheveningen. Aalt Maaswinkel: "Als mensen merken dat je bang begint te worden, dan ben je weg. Ik ben ook nooit bang voor ze (bewoners) geweest. Ik zal ook nooit vergeten dat ik voor het eerst thuis kwam bij een heel beruchte familie In Scheveningen, die woonden op een bovenwoning en die hadden een hele grote herdershond. Ik ga kennismaken en bel aan ... en loop naar boven toe. Waarop die vader mij stom verwonderd staat aan te kijken en zegt: 'loop jij zo naar boven?' Ik zeg: 'hoezo dan?' Hij zegt: 'dat doet niemand. Die hond ... die vreet je op'. Ik zeg: 'die hond vreet mij helemaal niet op'. En ... dat deed hij ook niet. Het gaat om loyaliteit. Omdat je erg verbonden was met die gemeenschap had je ook altijd een aanwezige steun in je rug. Die mensen die voelen dat! Die voelen of je loyaal bent naar hun toe of dat je dat niet bent. Wij hebben een aantal vermogens leren ontwikkelen. En die mensen hebben andere vermogens leren ontwikkelen. En één van die vermogens die zij hebben geleerd: is iemand goed of is iemand

slecht? Als ze weten dat je aan hun kant staat, is het goed. Dat beperkt ook je angst want je weet dat je in die gemeenschap zit en zij weten dat ook. Zo gaat dat.”

Hans: “Ik zou je willen oproepen om je herhaaldelijk de vraag te stellen: aan wie of wat ben ik loyaal als het er op aan komt?”

In de rollen van Hans, Aalt en Ard als opbouwwerker in die tijd, zijn duidelijke overeenkomsten te vinden.

Aalt Maaswinkel: “We deden klassiek opbouwwerk. Mensen bij elkaar brengen. Verbinden. We organiseerden bijeenkomsten. Soms heel groot.” Hans: “We hebben een keer het hele circustheater vol gekregen met mensen (2200 binnen, nog een paar honderd buiten). Prachtige avond. (...). We zetten allerlei groepen bij elkaar die ertoe deden, van de club voor het Behoud van de Visserij Scheveningen, de kerken, het vrouwenkoor tot de Onafhankelijke Vakverbond. Of denk aan Duindorp. In het huurdersoverleg is het me toen gelukt om zowel met de SP, CPN als de kerken aan tafel te gaan zitten en samen te werken. Dat was best een krachtproef.”

Op de vraag wie eigenlijk bepaalde wat er stond te gebeuren in de wijk als opbouwwerker, zijn Hans, Aalt en Ard het opvallend eens. Dat bepaalden ze grotendeels zelf. Ze lieten het ook bepalen door bewoners en wat nodig was en wilden er onafhankelijk in zijn. Ard van Rijn: “Het is verleidelijk steeds aan de vergadertafel te blijven zitten. Maar daar gebeurde het toch vaak ook niet. We organiseerden graag dingen in de buurt. Soms was het ook wel eens dat we 2 à 3 keer iets probeerden en dat daar dan toch geen hond op afkwam. Dan moet je weer ergens wat anders verzinnen”.

Maar wat voor soort werk was dat dan? Een exemplarisch voorbeeld is het Zeeheldenfestival dat werd georganiseerd in de Zeeheldenbuurt in Den Haag. Hans: “Het lag voor de hand om je vooral op de stadsvernieuwing te richten in de Zeeheldenbuurt. Maar dat overschaduwde steeds meer het buurtgevoel. We hadden toen het

spontane idee om een wijkfestival te organiseren. Met bewoners stapten we in een busje op weg naar de Amsterdamse Dapperbuurt. Daar organiseerden ze zo iets. We reden weer terug naar Den Haag en zeiden tegen elkaar: 'Dat kunnen wij beter!' We begonnen met een open podium met bandjes en groepen uit de buurt die daar konden optreden. Achterliggend idee was dat talent zich kon presenteren. En dat gebeurde met veel succes. Klein begonnen, wordt het nu voor de 37^e keer georganiseerd. Een vijfdaags festival. Daar ben ik best trots op als ik 80 vrijwilligers in de weer zie met 80 sponsorende bedrijven uit de wijk. En als je ziet wat voor activiteiten daaruit weer voortkwamen. Geweldig toch?"

Ard: "Bij het Stedelijk Bureau Opbouwwerk bleef je zover mogelijk vandaan. Die hadden allerlei formats en werkprogramma's waarin je je moest verantwoorden. Daar voelden wij niks voor. We werden eigenlijk door onze eigen collega's tegengewerkt. Zo voelde dat. Zij wilden ons in het systeem trekken van verantwoorden en controleren." Hans: "Het heeft te maken waar je loyaliteit ligt en dat was in eerste instantie toch in en aan de buurt." Aalt: "Je kunt niet loyaal zijn aan de mensen in de buurt en aan een instituut (Stedelijk Bureau Opbouwwerk) tegelijkertijd. Dat is strijdig. Dat voelen de mensen zelf ook heel goed. Als je loyaal bent aan dat instituut val je in de buurt door de mand. Overigens hadden de bewoners een cultuur waarbij ze sterk loyaal aan elkaar waren. Als ze onder druk kwamen te staan dan kozen ze voor elkaar. Als opbouwwerker moest je daar dan ook niet tegenover gaan staan. Dan hoorde je er eenvoudig niet meer bij."

Aalt Maaswinkel: "Het nadeel was wel dat er heel veel aan ons voorbij ging. Want wij kwamen niet op het Stedelijk Bureau of in de buurthuizen. Ik ergerde me daar soms wel aan. Want in een aantal buurthuizen waren ze wel bezig subsidieverzoeken te schrijven en wij hadden daar niet de gelegenheid en de tijd voor."

Hans: "Ook kregen we te maken met het begrip 'professioneel werken'. Het was daarbij not done dat we als opbouwwerkers te veel uitvoerende dingen deden." Ard: "Je moest je daar wel aan houden

dat was wel de beroepscode. Maar daar hielden wij ons natuurlijk niet aan.”

3. MAAK VUILE HANDEN.

Hans: “Het maken van vuile handen’. Dat zegt alles over de geloofwaardigheid van een professional. Ik denk daarbij aan een voorbeeld dat ik recent tegenkwam bij het organiseren van een wijkfeest. Dat ging als volgt: De voorbereidingen voor een wijkfeest zijn in volle gang. Iedereen is druk bezig en ik zie een opbouwwerker op een stoeltje zitten. Dat voelt wat gek aan terwijl iedereen hard bezig is. Hij zegt: ‘Ik mag geen uitvoerend werk doen van mijn baas.’ Ik ben verbouwereerd over wat hij net zei ... Dat hij hiermee iedereen van zich vervreemdt, dat beseft hij zich misschien niet? Dat iedereen zich ‘de pest pokken’ staat te sjouwen ... en dat daar iemand zit op een stoel die daarvoor wordt betaald ... Bizar! Maar we zijn er nog niet. De opbouwwerker voelde zich er ook niet echt senang onder en besepte dat hij daar ook niet zo kon blijven zitten... Vervolgens zegt een ambtenaar; ‘Hans ... ik zag een opbouwwerker stoelen sjouwen ... dat is toch geen werk voor een opbouwwerker?’ Dat is nu precies waar het over gaat. Maar bedenk eens hoe bewoners daarnaar kijken. Dan heb je toch echt geen verhaal? Dat is toch echt niet geloofwaardig als die opbouwwerker betaald was blijven zitten!?”

Het is maar een voorbeeld. Maar ik ken er veel meer. Het voorbeeld geeft goed aan hoe je daarnaar kunt kijken als opdrachtgever en hoe je er naar kijkt als bewoner. Wat vind jij logisch? Ik vind dat je soms ook echt vuile handen moet kunnen maken. Dan weet je weer waar het over gaat en het geeft jezelf als professional ook een gewone rol.”

Ard van Rijn: “Het systeemdenken heeft de overhand. Alles zit in een keurslijf met o.a. protocollen. Beheersen staat voorop. Er was toen al een angst bij werkers, nu nog veel meer overigens. En dit

alles om maar geen fouten te maken, geen risico's te lopen om er uitgesmeten te worden. Het verlamd zoveel!"

Aalt: "Dat is eigenlijk ook het probleem. Mijn moeder zit in de verzorging. Ik zie daar precies hetzelfde. Ik zie al die mensen rapporten maken. Maar als iemand zijn vinger opsteekt om naar de WC te gaan dan is daar geen tijd voor. De tijd en loyaliteit lagen in de buurt, niet bij het Stedelijk Bureau. En dat voelde de mensen van het Stedelijk Bureau ook wel, dat de loyaliteit van ons daar niet lag."

HOOFDSTUK 3

GESCHIEDENIS VAN HET GEBIEDSGERICHT WERKEN; DE POLDER IN DE WIJK, DE DOMINEE OM DE HOEK

3.1 Inleiding

Gebiedsgericht werken is niet iets van de afgelopen 40 jaar in Nederland, maar gaat veel verder terug. Toen de eerste inwoners in Nederland zich gingen vestigen op terpen waren er al samenwerkingsvormen. Er was immers een noodzaak om op een klein gebied zo goed mogelijk met elkaar samen te werken. Zo schrijft bijvoorbeeld Geert Mak over de 16^e en 17^e eeuw in Amsterdam en geeft daarin ook voorbeelden die je gebiedsgericht werken kan noemen. Hans Kars: “Ik las dat boek. Er was in de grachtengordel een soort van opbouwwerk waarin mensen werden begeleid (...). Op de grachten woonden de rijke mensen, de kooplui et cetera ... en in de steegjes de armen. Daar bestond een soort georganiseerde burenhulp. Dat is een vorm die wij nu gebiedsgericht werken noemen.”

In dit hoofdstuk gaan we met zeven mijlslaarzen door de geschiedenis van het gebiedsgericht werken in Nederland heen.

3.2 Terugblik

Hans ziet het gebiedsgericht werken na de oorlog in de achterstandswijken vooral als een gevolg van de kraakbeweging en zag de grote misstanden die er waren van dichtbij. “Er was woningnood. Mensen woonden in erbarmelijke omstandigheden. De kraakbeweging was een echte doe-beweging van mensen die daar wat aan wilden doen. Het was daarnaast ook politiek en ideologisch gedreven. Maar bovenal doen! Wij kraakten, bijna op bestelling, voor mensen die echt heel slecht waren behuisd. We legden daarbij ook contact met burens en we waren kritisch hoe het met bepaalde delen van de stad ging. Hiermee was het een voorloper voor het latere gebieds-

gericht werken in de stadsvernieuwing. “Hans vindt dat angst een belangrijke brandstof is waar het gebiedsgericht / wijkgericht werken op draait. Hans: “Ik zie het vaak terugkomen in dit werk; angst voor vreemde groepen, andere gewoontes, ontbreken van gelijke waarden en angst voor doorgeslagen individualisering. En bij dat laatste is veel terug te voeren op de ontkerkelijking die na de oorlog hard heeft toegeslagen.”

Nico de Boer, die veel gepubliceerd heeft over het gebiedsgericht werken, onderscheidt een driedeling in het gebiedsgericht werken na de Tweede Wereldoorlog.“ In de eerste jaren na de oorlog was ‘de wijk’ zeer populair als aangrijpingspunt om in de jaren zestig als schijnbaar irrelevant van het beleidstoneel te verdwijnen. In de jaren zeventig duikt ze weer op in het kader van de stadsvernieuwing en de (wijk)welzijnsplanning om in de jaren tachtig kortstondig weer ten onder te gaan in het geweld van de grootstedelijke revitalisering. In de jaren negentig herleeft de wijkaanpak tamelijk plotseling als basisstramien van de Sociale vernieuwing en – later – de stedelijke vernieuwing.”³

De periode na de Tweede Wereldoorlog is een bijzonder moment voor de wijkaanpak en het gebiedsgericht werken. De verzuilde samenleving, met een grote rol voor o.a. de kerk, was tot die tijd leidend geweest. Nico schrijft daarover het volgende: “De gedachte dat de wijk in principe een integratiekader zou kunnen zijn, mag bij de hedendaagse lezer weinig opschudding teweegbrengen, voor de jaren veertig betekende ze een statement van de eerste orde. Ze hield immers een indirecte veroordeling in van de vigerende integratie binnen de kaders van de levensbeschouwelijke zuilen. In de wijkgedachte waren Nederlanders niet in de eerste plaats katholieken, protestanten of ‘algemenen’, maar bewoners van een territoriaal afgebakende eenheid die het daarbinnen met elkaar moesten rooien. Van meet af aan stond de wijkgedachte dan ook op gespannen voet met dominees en pastoors.”

³ Boer, Nico de (2001). De opkomst van de wijkaanpak als dominante strategie in het sociaal beleid. In: Jan Willem Duyvendak & Lex de Boer, *Meeting Point Nederland* (pp. 29-31). Amsterdam: Uitgeverij Boom.

In de jaren zeventig vond men de wijk de aangewezen plek om iets te ondernemen tegen sociaaleconomische ongelijkheid die het gevolg was van de onrechtvaardige verdeling van kennis, inkomen en macht. Er ontstonden projectgroepen voor buurten en wijken. Het bouwen voor de buurt was in zwang. In de jaren negentig was de wijkaanpak / gebiedsgericht werken vooral ingegeven door de angst voor een maatschappelijke tweedeling. Het gebiedsgericht werken heeft na de stadsvernieuwing een grote ontwikkeling doorgemaakt.

Hans Kars was wijkmanager in Utrecht in de tijd dat de stadsvernieuwing en daarmee het gebiedsgericht werken zijn intrede deed. Wijkbureaus werden opgericht. Budgetten werden er naartoe overgeheveld. Geleidelijk kwamen de sociale activiteiten en veiligheidsprojecten erbij. De aanpak werd stevig neergezet. Er was echter wel sprake van couleur locale. “In bijvoorbeeld Deventer was de bewonerskant heel sterk ontwikkeld en in Alkmaar kwam het gebiedsgericht werken voort uit veiligheid.”

Volgens Hans Hoogvorst ligt er onder alle verschillende vormen van het gebiedsgericht werken wel eenzelfde motief. Hans: “We moeten wel samenwerken. In het gevecht en de strijd tegen het water escaleert het nauwelijks. We hebben immers niet de tijd daarvoor. De dijken moeten worden gebouwd. Het zijn dan altijd wel de instituties die overleggen en die elkaar opzoeken en er daarmee weer uitkomen. We zoeken elkaar toch altijd weer op om er weer uit te komen. Geen polarisatie, en daarmee is het gebiedsgericht werken een verbindend mechanisme.”

Parallel aan het betoog van Nico de Boer ziet Hans ook een relatie met de verzuiling en de verschillende godsdiensten die in Nederland met elkaar moeten samenwerken.

Hans: “We hadden pas een jongen met een Nederlands-Marokkaanse achtergrond in de leergang. Hij realiseerde zich helemaal niet dat Nederland een land is geweest waarin er vele uiteenlopende godsdiensten waren. En dat die godsdiensten elkaar wel respecteerden maar wel hun eigen zuil hadden. Ze hadden hun eigen kerk,

school, ziekenhuis, krant en sportvereniging. En als ze dan iets met de ander samen moesten doen, dan wisten ze dat dit niet ging door te polariseren. Uiteindelijk moest je het samen toch oplossen. Toen ik dat vertelde dat dit eigenlijk veertig jaar geleden nog zo was, reageerde hij daar als volgt op: 'Ik heb altijd gedacht dat Nederland een eenheid is.' Hij zag Nederland en de Nederlanders als één hecht geheel."

Dit is een soort DNA dat in het gebiedsgericht werken, net als in andere werkgebieden, zijn weerslag heeft? Hans: "Ja, het aan elkaar verbinden, het knopen en het beheersen van ruzies. Het is het streven naar harmonie. Dat zit allemaal in het gebiedsgericht werken."

4. DURF DE ECHE PROBLEMEN OP TE PAKKEN.

Hans: "Het is verleidelijk de leuke en positieve initiatieven als eerste op te pakken in de wijk. Daar zit immers de energie. Natuurlijk is dat positief en zeker niet verkeerd! Maar ik wil ook een pleidooi houden om niet om de echte problemen heen te lopen als wijkwerker. Niet dat wijkwerkers alles, en zeker niet in hun eentje, kunnen oplossen. Maar ik zie dat er problemen blijven liggen die je juist op de schaal van de wijk kunt oppakken en waar je het verschil kunt maken.

Welke? Dat zijn bijvoorbeeld armoede, integratie en 'last but not least' criminaliteit in wijken. Ik weet uit ervaring dat dit voor een wijkwerker helemaal niet makkelijk is. Want je begeeft je op niet ontdekte en vaak glibberige paadjes. En hoe is het als je wordt bedreigd door criminelen die zich de kaas niet van het brood laten eten maar de leefbaarheid en het dagelijkse gedrag van alle dag verzieken? Wietteelt en XTC-handel zijn zo lucratief! In Tilburg verdienen tussen de 2000 tot 3000 mensen hun dagelijkse boterham in de hennepproductie met een omzet tussen de 750 en 900 miljoen⁴.

⁴ Tops, Pieter & Tromp, Jan (2017). *De achterkant van Nederland. Hoe onder- en bovenwereld verstrengeld raken* (pp. 7). Amsterdam: Balans.

In het boek “De achterkant van Nederland van Pieter Tops en Jan Tromp, wordt dat heel goed beschreven. Ik heb het ook zelf met eigen ogen gezien in de Tilburgse Vogeltjesbuurt. Dit kun je niet onbespreekbaar laten. Ook al voel je dat het een taboe is om het zo op te schrijven. Maar er moet echt iets aan worden gedaan. Ik doe een oproep om dit soort problemen ook in de wijk op te pakken.”

HOOFDSTUK 4

KIJKEN NAAR WIJKEN; WAT MAAKT EEN WIJK

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk kijken we naar de wijk. Hoe kun je naar wijken kijken en wat zie je dan? Wat kun je met wijken en wat zijn de grenzen? Hoe zinnig is het om de wijk te begrenzen? Ook beschrijven we een interessant experiment. Een experiment over apen en groepsgedrag.

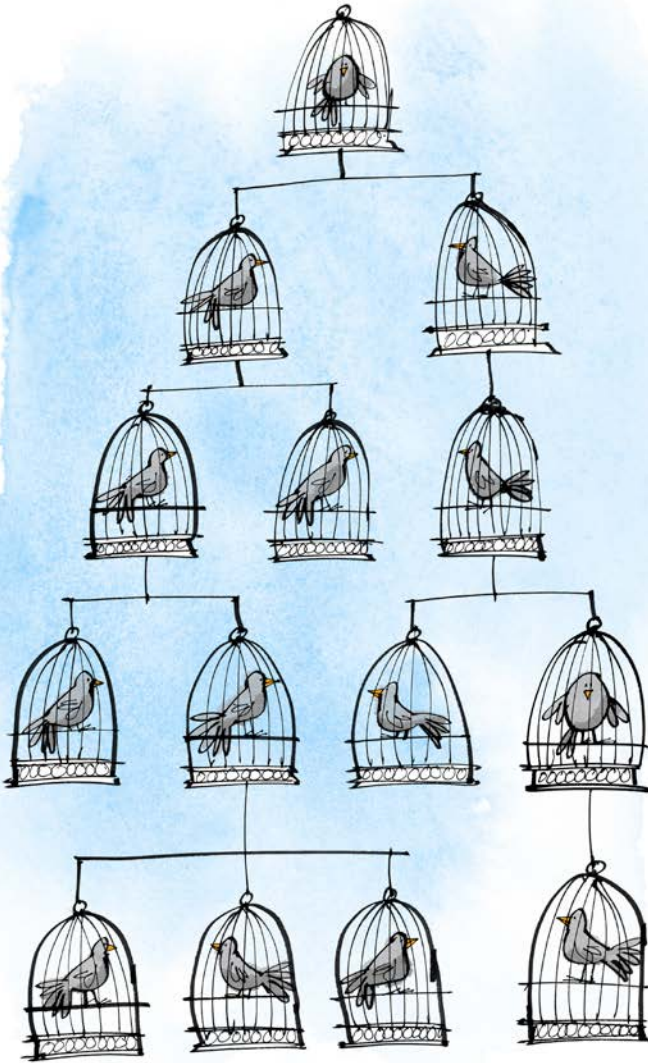
4.2 Wat vormt een wijk?

Voordat we inzoomen op de vraag wat je ziet als je naar wijken kijkt, is het de vraag: 'Wat maakt een wijk een wijk? Is het zinvol hoe wijkgrenzen worden getrokken?'

Hans: "De wijkgrenzen in een stad zijn soms net als de grenzen van de landen op de kaart van Afrika. Die lijken vaak willekeurig getrokken. Je ziet dan ook van die vreemd rechtgetrokken grenzen. Dat geldt ook vaak voor wijkgrenzen. Maar je hebt ook wijken waar iedereen meteen van weet; dit is een wijk. Je ervaart het als een eenheid in sfeer en uiterlijk. Je ziet het aan de architectuur, de wegen en stedenbouw. Mensen weten in sommige wijken ook precies of ze in de goede wijk wonen. Dat zijn dan vaak de chique wijken ... wijken waar je trots op bent dat je daar woont, het ontleent identiteit. Maar als je net 200 meter buiten die wijk woont, dan woon je net in de verkeerde wijk. Best opportunistisch.

De naam van een wijk kan negatief zijn. Neem de Schilderswijk in Den Haag. Je komt maar heel erg moeilijk van die negatieve naam af. Dat imago blijft dan aan een wijk kleven."

Wijkgrenzen hebben ook iets praktisch. "Gemeenten vinden het makkelijk; je trekt grenzen en het is daarmee beheersbaar." Hans

heeft wel veel twijfels hoe werkgebieden worden ingedeeld in wijken. “Primair zoeken mensen toch naar hun eigen netwerk. Dat bestaat uit familie, geloofsgenoten en vrienden. Maar die wonen zelden meer in hun directe omgeving. Maar we bouwen wel hulpverlenings- en zorgsystemen op basis van wijkgrenzen. Oké de buurman heeft de sleutel van je huis en we gaan best wel even kijken hoe het gaat met de buurman als hij zijn ‘poot’ heeft gebroken. Maar ‘that’s it’. Evelien Tonkens (Hoogleraar Burgerschap en Humanisering) twijfelt ook over hoe de mantelzorg / wijkzorgteams in wijken worden ingedeeld. Ze gebruikt dan het voorbeeld van het billen wassen van de buurman. Daar helpen wijkgrenzen niet mee. Oké ... als het een leuke buurman is ... dan ligt dat anders grapt ze dan.”

Om nog maar even bij de Schilderswijk te blijven, deze wijk bestond uit 10 deelgebieden, technisch ingedeeld vanuit de stadsvernieuwing met een eigen buurthuis, eigen opbouwwerk, een eigen bewonersorganisatie, et cetera. Dat waren willekeurige grenzen. Bewoners voelden zich daarbij nauwelijks deelgenoot van zo’n deelgebied. Dit soort indelingen zit het wijkgericht werken in de weg.”

“We willen van wijken soms ook echte gemeenschappen maken of geloven er in dat het gemeenschappen gaan worden. Maar de wijk is echt geen idyllische eenheid. De mythe van de wijk die een eenheid vormt, met een grote sociale cohesie, is vooral romantiek... Maar wel wijd verbreid. Ook wordt van oudere wijken / stadsdelen vaak gedacht dat ze een eenheid vormen. Maar dat was vroeger ook niet zo. Ik moest naar de Christelijke school maar liep daarbij steevast met een boog om de katholieke school heen. Daar kwam je niet. Ook deden wij geen boodschappen bij de Albert Heijn in onze buurt. Die was immers katholiek. Dat zijn dus geen wijkgrenzen maar hele andere grenzen die bepalen hoe je je bewoog door een wijk of waar je je boodschappen deed.”

Hans: “De grenzen knellen soms. Maar het is ook eigenlijk wel prettig. Er ligt wel een grens, want anders is alles onbegrensd.”

4.3 Manieren van kijken

Hans: “Er zijn boeken vol geschreven hoe je naar wijken kunt kijken. Maar eigenlijk is het heel simpel. Je moet goed blijven kijken en niet veronderstellen dat als je een deeltje hebt gezien, dat de rest dan ook zo is. Dat is gewoon niet zo. Ook wil ik altijd weten wat de historie is en hoe het systeem in een wijk werkt. En je moet toch echt het vertrouwen hebben van mensen om te weten wie er woont en wat er speelt. Anders kom je nooit tot de echte oplossing.” Hans Kars zegt in het verlengde hiervan: “Ik wil weten hoe de bewoners wonen en leven, hoe hun alledaagse leven is en wat hun praktijksituatie is. Wat is de sociaal-culturele dynamiek? Zijn de interventies van overheden en instellingen daarbij toegesneden op de alledaagse praktijk van bewoners? Leef- en systeemwereld botsen immers voortdurend met elkaar.”

5. SCHEID BELANGEN VAN STANDPUNTEN.

Hans: “Frans Werter komt tot die oproep. Dat lijkt een vrij logische manier om met elkaar te praten, maar ik zie het daar nogal eens op mis gaan in de communicatie tussen bewoners, ondernemers, gemeente et cetera.”

Frans: “Een verschil in belangen tussen groepen moet je nu eenmaal onderkennen. Die zijn er en blijven er. Maar standpunten zijn niet onveranderlijk. Die worden ingenomen en kun je ter discussie stellen. Je kunt wel zeggen: ‘Ik wil alleen maar éénrichtingsverkeer’, maar daar kom je niet verder mee.

Een goed voorbeeld is een dialoog over de inrichting van de Kanaalstraat in Utrecht. Ondernemers en verschillende soorten bewoners verschilden van mening hoe deze winkelstraat moest worden ingericht. Ik kreeg op een gegeven moment te horen dat er geen dialoog plaatsvond en dat er een loopgraven discussie dreigde. Dat bewoners en ondernemers dan elkaars belangen gaan zien is essentieel. Bewoners gaan nu in deze fase ook het belang van de ondernemers zien en dat deze belangen ook deels hun belangen zijn. Het wordt

nu spannend of we de bewoners en ondernemers zover krijgen dat ze elkaar kunnen vinden op de maatregelen en de inrichting van de vernieuwde straat.”

4.4 De cultuur van een wijk en het apen experiment

In 1980 deed Harry Harlow een experiment met apen. Het experiment, beschreven in het boek ‘Principles of General Psychology’, laat zien hoe er een patroon van waarden en normen ontstaat. Een vergelijking met hoe patronen van waarden en normen in wijken ontstaan, is verleidelijk. Hoe zag dat experiment eruit?

Het experiment begint met vijf apen die in een kooi zitten. Er wordt een banaan bovenin de kooi opgehangen. Daaronder staat een trap. Hiermee kunnen de apen eenvoudig bij de banaan komen. Al snel gaat één van de apen de trap op om de banaan te pakken. En dan gebeurt het volgende. Op het moment dat hij de trap opklimt, worden de andere apen natgespoten met koud water. Dit herhaalt zich op de momenten als een aap de trap opklimt om de banaan te pakken. Het duurt niet lang of de apen leren dat de beste manier om droog te blijven, is te voorkomen dat een aap de trap opklimt.

Eén van de apen wordt dan vervangen door een andere aap. Het koude water wordt uitgezet. De nieuwe aap in de kooi ziet de banaan en klimt de trap op. Tot zijn grote verbazing vallen de andere apen hem gelijk aan. Na nog een paar pogingen, leert hij dat hij aangevallen wordt als hij de trap op wil klimmen.

Dan wordt er nog een aap vervangen. Ook hij wil de trap opklimmen en wordt aangevallen door de andere apen. De vorige nieuwkomer doet enthousiast mee aan de aanval. Vervolgens wordt een derde aap vervangen, ook hij wil de trap opklimmen en wordt ook door de andere apen aangevallen. Twee van de vier aanvallers heeft geen

idee waarom ze de trap niet op mogen of waarom ze meedoen aan het straffen van de nieuwe aap. Wanneer ook de vierde en vijfde aap zijn vervangen, zijn alle apen uit het begin weg die bespoten zijn met koud water. Desalniettemin is er geen aap meer die de trap nog zal beklimmen.

Wat leert ons dit experiment? Hans: "Het experiment leert ons hoe overerving van waarden en normen plaatsvindt en hoe een bepaalde cultuur in een groep ontstaat. De resultaten van het experiment laten in de kern zien hoe dat werkt. En als iemand dan zegt: 'zo doen we dit nu eenmaal in de wijk', dan denk ik aan dit experiment. Sowieso heb ik wat met de sfeer en cultuur in een wijk. Als ik een wijk binnenkom dan hangt een bepaalde cultuur als het ware in de lucht. Je voelt het."

HOOFDSTUK 5

NIEUWE ENERGIE BIJ ACTIEVE BEWONERS?

5.1 Inleiding

Zijn de mensen nog wel in de benen te krijgen om actief te worden in de buurt? Is de zogenaamde participatie samenleving zichtbaar? Hoe staat het met de bewonersinitiatieven? Wat voor soort mensen zijn daarin actief? We doen een rondje langs de velden om te peilen hoe het er voor staat. Er is immers geen gebiedsgericht werken zonder actieve bewoners.

6.WEES KRITISCH WELKE BEWONERS JE ONDERSTEUNT EN HOE JE DAT DOET.

Hans: “Er zijn veel middengroepen die zich prima zelf kunnen organiseren en die ook geen ondersteuning nodig hebben. Hoewel het ook voor hen niet altijd makkelijk is ergens doorheen te komen.

Maar ik zou toch willen oproepen bewoners op te zoeken die we maar moeilijk bereiken. De groep met veel onvrede, die zich vaak moeilijk laat vertegenwoordigen in wijken en misschien ook wel in de politiek. Hoe geven wij ze een gezicht en laten wij ze niet ‘links’ liggen? Ook wil ik in dit verlengde een oproep doen om het verhaal van de ‘eigen kracht’ van bewoners niet heilig te verklaren. Als laissez faire er toe leidt dat problemen niet worden opgepakt in de hoop dat bewoners dat zelf gaan doen, terwijl ze dat niet kunnen, zullen professionals toch het initiatief moeten nemen.”

5.2 Bewoners actief in de wijk

Op de vraag, of we nog wel actieve bewoners hebben, komt een duidelijk antwoord. Nederland is nog steeds actief. Jan Voskamp,

nu werkzaam voor Ymere: “Ik heb veel te maken met initiatieven van Beheer- en Wooncoöperaties (‘mini’ corporatie die het beheer of bezit en eigendom van een complex van een woningcorporatie overneemt). Echt heel actieve clubs. Misschien willen zij nog iets te veel financieel leunen op de ‘moeder’ corporatie maar het zijn zeker mooie initiatieven.” Het aantal en soort initiatieven is heel erg divers. Van bewoners die een nieuw type corporatie willen opzetten tot mensen die actief zijn in een Buurtschap of een Buurt Beheer Bedrijf (BBB).

Ard van Rijn: “De Bewonersorganisatie in mijn wijk is een elitaire club geworden. Het is een platform dat vooral reageert op beleid van de gemeente. Ze staan eigenlijk overal ver vandaan. Het pri-maat ligt niet meer in de straat, maar bij de bestuursleden van de stichting. Met het Buurt Beheer Bedrijf werken wij heel anders en meer vanuit de praktijk. We hebben een Buurt beheer Bedrijf dat al 22 jaar bestaat. Ik ben er nu 12 jaar voorzitter van het bestuur. Er werken veel mensen met een grote afstand tot de arbeidsmarkt maar ook taakgestraften en tegenwoordig ook vluchtelingen. We doen heel verschillende klussen op het gebied van schoon, heel en veilig. Zo helpen we wekelijks de oudere bewoners in een hofje bij de Laan van Meerdervoort (Den Haag) de vuilnis aan de weg te zetten zodat die kan worden opgehaald. De gemeente doet dat niet en kan het ook niet (te complexe aanbesteding). We gaan extra hon-denpoep opruimen als we zien dat het in bepaalde straten smerig wordt. Dat gebeurt dan wel in overleg met de gemeente.”

Hans Hoogvorst: “Ik zie veel nieuwe dingen opbloeien. Allemaal nieuwe groepjes ontstaan; gezelligheidsgroepjes of thema groepjes die zich met milieu of gezondheid bezighouden. Mensen willen het in de eerste plaats leuk vinden. Of er is een urgentie omdat er iets moet worden bevochten en dan zoek je leuke mensen om iets nuttigs mee te doen. Komen er geen leuke mensen dan zijn deze groepen in één keer weer vertrokken. Zo simpel is het. Het is bijna een wetmatigheid.”

“Overigens zie je dat grote problemen in wijken als straatprostitutie of sloop niet veel meer voor komen. Die zijn vaak gewoon getackeld in het verleden. Er is daarmee wel volop ruimte voor andersoortige initiatieven.”

Frans Werter: “Ik zie ook heel veel initiatieven in wijken. Of het nu een zorgcorporatie is of mensen die actief zijn in de energievoorziening. Er gebeurt heel veel. Al geldt dat wel vooral voor de beter en goed opgeleiden.”

Hans Kars bevestigt dit. “Er is veel enthousiasme. Zeker vanuit de middengroepen. Soms houd ik mijn hart ook wel vast. De groep die niet profiteert van de mondialisering, waar zit die!? Er is een groep die niet profiteert van de economische groei en die vaak onvoldoende in staat is zonder steun zich in nieuwe samenwerkingsvormen te organiseren.”

En daarmee komen we gelijk bij de kern. Hans Hoogvorst: “Er zijn ontegenzeggelijk heel veel bewoners actief. Maar het zijn wel allemaal keurige mensen. Ik bedoel het volstrekt niet negatief, maar het heeft een hoog D66 en Groen Links gehalte. Heel verantwoord en gedreven. Ik wil er ook niet badinerend en geringschattend over doen. Beslist niet. Maar het is wel wat ik zie. En dan denk ik, waar zitten die PVV-ers die op Wilders stemmen dan allemaal? Die zich ontevreden voelen en alleen gelaten voelen? Die zie ik dan even niet. En daar maak ik me wel zorgen over. Want als we ergens in gesprek met elkaar kunnen gaan dan is het wel in de wijk en in het gebiedsgericht werken. Daar moeten we echt iets mee.”

Op mijn vraag hoe je dat zou kunnen doen antwoordt Hans: “We zouden allereerst de laatste verkiezingsuitslagen moeten analyseren. Daar kun je veel uithalen. Tot de vorige verkiezingen zat de PVV met name in Brabant en Zuid-Limburg. De oude katholieke (KVP) enclaves. Maar dat is nu ook niet meer zo, het is veel gevarieerder. In de Haagse Schilderswijk kwamen bij de laatste verkiezingen Denk en PVV als grote winnaars uit de bus. De PVV stemmer is volgens mij meestal wel een betrokken burger. Maar wel iemand

met boosheid en angst. Waar sta ik ten opzichte nieuwkomers? En krijgt die dan ook gelijk alle rechten die 'ik' ook heb? Nemen mijn kansen daarmee af? Waar hoor ik bij? Hoor ik nog wel ergens bij? Het zijn vragen die je ook een plek kan geven in het gebiedsgericht werken. En die vragen zijn ook te stellen bij wijken waar veel Denk is gestemd. Voelen allochtonen zich nog wel thuis in de wijk? De achterban, zowel jong als oud, lijkt zich meer op eigen kring te richten, misschien is de wijk daarin nog wel iets dat bindt. Of niet? De gerichtheid op de eigen groep / achterban in plaats van een echte integratie lijkt hiermee verder weg. Dat zijn toch de nieuwe vragen in wijken waarop je een antwoord wilt vinden?"

Wat doen we met wijken waar inwoners vanuit zichzelf niet actief willen of kunnen zijn? "Ik pleit er voor om in wijken waar bewoners niet zelf actief kunnen worden, actief met professionals bewoners te organiseren. In dat soort wijken is vaak wat aan de hand. En als mensen zichzelf niet kunnen organiseren moeten we mensen helpen."

"Ik zie daar opbouwwerk in nieuwe stijl, die eigenlijk oude stijl is, een rol nemen om bewoners actief te krijgen": zegt Aalt Maaswinkel.

En als we dan weer teruggaan naar al die mooie projecten van die (midden)groep? Wat leren we daar van? "Hans: Die moet je vooral hun gang laten gaan. Allemaal prima. En onderschat daarbij ook niet waar die toch allemaal nog tegenaan lopen. De bureaucratische molens malen nog steeds langzaam. En de veronderstelling dat zij het dan ook helemaal zelf kunnen, valt in de praktijk toch ook nog vaak tegen. Zij hebben ambassadeurs nodig en 'oliemannetjes' binnen de bureaucratie.

Ook vind ik dat deze groep snel als voorbeeld wordt gezien hoe het zou moeten... Een voorbeeld hoe je bewoners actief krijgt. Maar als je een beetje in dat soort projecten gaat prikken dan is het vaak

een mooie buitenkant. Goed gepresenteerd. Maar wat het dan echt betekent, welke resultaten er worden geboekt, dat blijft vaak onduidelijk.”

7. DENK VANUIT DE BEWONER.

Hans: “Het is een open deur maar toch... Probeer te denken hoe het zou zijn als jij met een bepaalde beslissing zou worden geconfronteerd als bewoner. Hoe zou jij het vinden als je als bewoner deze brief door de bus zou krijgen die je zojuist hebt opgesteld? Begrijp ik het? Wordt er daarmee ook rekening gehouden met onderliggende spanningen en gevoeligheden? Ik doe dan ook een oproep om het weer te bekijken vanuit je rol als gewone bewoner. Ook wil ik een oproep doen om meer de taal te spreken van de wijk. Ik zie te vaak mensen die dat eigenlijk niet meer kunnen. Goed opgeleid, dat wel. Maar als je dat niet meer kunt en geen verbinding meer kunt maken dan ga je achter je bureau zitten en ga je over anderen praten en over anderen nadenken. Dan ben je los.

Dus, denk vanuit de bewoner en niet ‘voor’ de bewoner. Zo moeilijk is dat niet. Jij bent immers ook een bewoner!”

5.3 Laissez faire gedachte overboord?

En als je wat breder kijkt naar wie actief is? Niet alleen de bewoners, maar welke rol gunnen gemeente bewoners? Hoe doen woningcorporaties dat? Is het wel terecht om te zeggen: ‘bewoners, doe het op eigen kracht, dat kunnen jullie prima zelf?’ Is deze laissez faire gedachte wel reëel?

Hans Kars: “Ik vind dat je goed moet kijken naar wat de regiefunctie van de gemeente is. Anders moet je ze (de gemeente) maar afschaffen. Als je vindt dat bijna alles moet gebeuren door bewoners zelf, dan heb je weinig recht van bestaan. Waar ben je dan nog voor? Er zijn natuurlijk altijd wel terreinen aan te wijzen waar je er als over-

heid voor bent, denk aan primaire functies als de democratische legitimering, veiligheid, et cetera. Maar de vraag is; willen we echt terug naar die nachtwakersstaat? Het is te makkelijk om het alleen over te laten aan bewoners. Een deel van de middenklasse kan dat inderdaad allemaal zelf. Die organiseren dat wel. De gemeente moet in ieder geval wel weten wat er leeft in wijken. Dat is minimaal.”

Hans Hoogvorst: “Eigen kracht is heel erg in laissez faire ontaard. We zijn hiermee ook vervreemd van buurten.”

Hans heeft net voor een corporatie in een grote stad een project afgerond. De opdracht is volgens hem illustratief voor wat hij vaker tegenkomt. Het is een situatie waar bewoners onderling een pittig conflict hebben.

“In een hofje hebben bewoners een onderling conflict. Bewoners gingen onderling stevig tegen elkaar tekeer. Dat zie je wel vaker gebeuren. Zo had je een bewoner die overal loopt te stoken. Volgens medebewoners heeft ze ook stront door een brievenbus gegooid. Dat zou op camerabeelden te zien zijn. Tja. Dat los je niet door ‘op eigen kracht’ voorop te stellen. Het zijn verschillende partijen die elkaar bestrijden; er is geen echte dominante partij bij. Er is sprake van machteloosheid. En dat heeft dan zeker zeven jaren geduurd waarin deze situatie voortduurde en er door niemand verantwoordelijkheid is genomen. Bewoners kwamen er zelf ook niet meer uit. De woningcorporatie heeft zich er eigenlijk uit teruggetrokken. Dat heeft averechts gewerkt. Het verhaal dat bewoners het ‘op eigen kracht’ moeten doen heeft volstrekt gefaald. Het heeft eigenlijk vooral geleid tot escalatie. Er is best wel geklaagd op die bewoners vanuit de corporatie; waarom bewoners het niet zelf af konden? En nu moet de corporatie in dit geval echt weer laten zien dat ze de lead neemt, vind ik.

Dit voorbeeld heeft me aan het denken gezet. Al dat gebabbel van al die instellingen van; ‘ze moeten het zelf doen’, een soort neoliberalisme / laissez faire strategie die geen strategie is. Het is gewoon lekker makkelijk om het zo te laten lopen en te wijzen naar de be-

woners die het initiatief moeten nemen. Maar dat kunnen ze dus niet altijd. Dat is ook best comfortabel. Misschien ook wel gemakzuchtig. Want je hebt ook geen verantwoordelijkheid als het fout gaat. Als het fout gaat dan doen de mensen het zelf”.

Volgens Hans zijn de grenzen van het ‘eigen kracht’ en ‘laissez faire denken’ wel bereikt. Hans doet een oproep aan overheden en andere organisaties om weer het initiatief te nemen waar bewoners dat zelf niet meer kunnen. “Stap naar voren. Neem je rol”, is zijn devies. “Of verzorg mediation wanneer je dit soort conflicten tegenkomt. Kijk naar de Rijdende Rechter. Het zou wat explicieter kunnen gebeuren dan zoals het nu doorgaans gaat. Je zou er mensen voor kunnen opleiden. Je kunt zo belangenconflicten oplossen. De spanning loopt daarmee vaak hoog op, maar daarna geven ze elkaar wel de hand en is er een oplossing.”

Maar aan de andere kant hoor ik je zeggen dat overheden zich veel te veel bemoeien met bewonersinitiatieven. Hoe verhoudt zich dat met elkaar?

Hans: “Ja het ligt genuanceerd. Aan de ene kant pleit ik er voor dat overheden en andere organisaties hun rol pakken als bewoners in de penarie zitten en het zelf niet meer kunnen. Dat kan dus zijn als bewoners er echt zelf niet uitkomen door conflicten maar ook als er niks van de grond komt omdat dit in sommige wijken niet lukt. Anderzijds zie ik dat de overheid en andere organisaties veel te veel aandacht geven aan sterk gekanaliseerde en erkende bewonersorganisaties. Zij krijgen geld en administratieve ondersteuning van de gemeente, je moet een rechtspersoon zijn, et cetera. Dat heeft geleid tot steeds meer regels en voorwaarden. Maar dat zijn allemaal beheers mechanismen van overheden waar mensen zelf niet om gevraagd hebben.

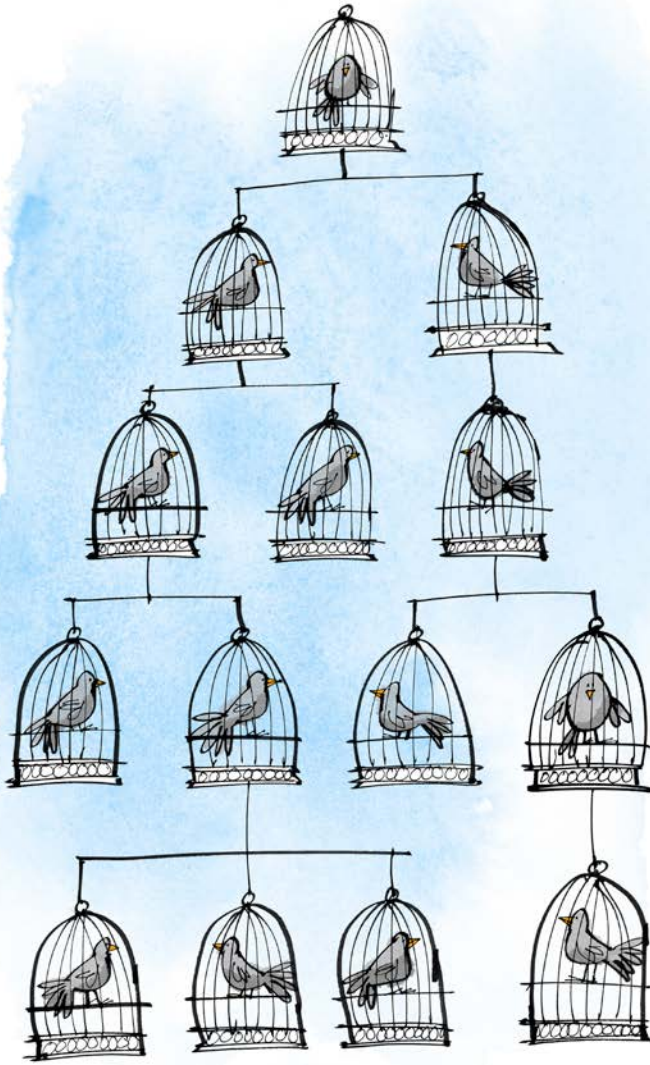
Ook zie ik een te grote focus op de succesvolle groepen. Dat zijn groepen in de betere wijken waar mensen meer opleiding en inkomens hebben en waar vaak meer sociale cohesie is.

Tenslotte zie ik dat overheden hun grip op bewonersinitiatieven maar moeilijk kunnen loslaten. Beheersen en conflictvermijding zijn daarbij belangrijke motieven. Die grip werkt verstikkend.”

Tenslotte over wat je van bewoners mag vragen. Hans: ”Ik vind het eigenlijk heel simpel. Als er dingen zijn die bewoners willen en samen kunnen doen en als daar een aanleiding voor is, dan is dat prima. Ook geloof ik sterk in de ABCD-projectwerkwijze (EL: Een Asset-Based Community Development project is een project waarbij van binnenuit wordt gewerkt aan het versterken van de sociale relaties van bewoners). Zij gaan uit van een samenleving van geven en nemen. Je draagt als bewoner, burger, winkelier iets bij aan de samenleving en iedereen kan altijd iets bijdragen. De wisselwerking is daarbij van belang. Een individu die alleen maar krijgt, zit al snel in consumenten/slachtofferrol.

De crux in dit soort projecten is dat de samenleving geeft en de samenleving neemt. Dat lijkt me een heel gezonde opvatting. Zo had ik een project waar oude mensen, jonge mensen leerden haken. Ze konden daar nog wat leren bij die oudjes. Die hadden zelf nooit bedacht dat ze nog zo nuttig zouden zijn. Mensen bloeien zo weer helemaal op. Ze doen weer mee en voelen zich waardevol. Zo’n 90% van de mensen zit zo wel in elkaar. Oké, 10% niet. Dat is dan maar zo.

Achter die manier van denken sta ik heel sterk. Maar het gebeurt nog maar zelden. Als mensen wat geven wordt het amper gezien als een bijdrage aan de samenleving.”

HOOFDSTUK 6

HOE WERKT DE GOEGEMEENTE; HOE GEMEENTEN WERKEN

6.1 Inleiding

Als je denkt aan hoe een gemeente werkt, dan denk je al snel aan een hiërarchische organisatie. Hans heeft in zijn leergang vaak mensen die werken bij gemeentes. “Ik vraag dan vaak aan mensen om hun eigen organisatie te tekenen. Opvallend is dat ze dan meestal “harkjes” tekenen (EL: organogrammen van organisaties). Dan zeg ik: ‘dat gaat niet over jou, dat gaat over een harkje’. En dan vraag ik vervolgens: ‘zet je zelf nu eens in het midden, op zo’n harkje heb je immers weinig invloed’. Ik zie dat onze cursisten dat heel moeilijk vinden. Het denken van ‘ik zit hier in het harkje en daar zit de afdeling Welzijn, maar die heeft een baas die nooit iets wil’. Dat is denken vanuit onmacht. Maar als ik vraag: ‘ken je nu echt niemand anders bij Welzijn?’ Tja.... dan begint de wereld toch echt anders te werken. Verrek ik ken die-en-die, en met hem kan ik wel dit-en-dat doen? En daarmee ga je dus niet proberen de organisatie te veranderen? Oftewel, denk niet vanuit organogrammen, maar kijk wat je zelf kunt doen. Denk daarbij hoe je mensen krijgt die de energie brengen. Wijkwerken is heel erg gebaat bij mensen die netwerken kunnen maken en die dat vanuit ‘eigen kracht’ doen en niet zichzelf onmachtig maken in één of ander (organisatie)harkje. Overigens, tegenwoordig hebben de gemeenten geen harkjes maar bolletjes. Als je dan vraagt wat is het verschil tussen die harkjes en die bolletjes als iets niet lukt? Dan zeggen ze: ‘dan moet ik hogerop’. Dan beginnen ze allemaal heel erg te lachen en blijkt dat het allemaal cosmetica is. Het lijkt een organisch geheel die bolletjes, maar dat is het niet. Dat zijn bolletjes die in de harkjes hangen. Een soort kerstboom zou je kunnen zeggen.”

In dit hoofdstuk kijken we hoe het in het gebiedsgericht werken meestal werkt bij gemeenten. We zijn daarbij in deze inleiding bewust begonnen bij de mind-set van een wijkwerker binnen een gemeente. Maar wat zien we als we daar iets verder bij uitzoemen? Hans, maar ook de andere geïnterviewden, zijn niet mals in hun kritiek hoe ze naar de rol van gemeenten kijken. Natuurlijk is dat een generalisatie. Maar toch.....je bent gewaarschuwd.

6. 2 De systeemwereld

Pieter Tops (Hoogleraar Bestuurskunde) is al een aantal jaren een beschouwer van het gebiedsgericht werken. “Ik was in de tweede helft van de jaren negentig een soort marskramer in bestuurskundige gereedschappen die het land doortrok. Dat vond ik leuk. Ik vertelde erover, deed ideeën op, dat was mijn rol als Hoogleraar Bestuurskunde. Ik vond het leuk en bovendien kan ik niet anders. En gaandeweg, als ik weer ergens kwam stelde ik de vraag: ‘zit hier leven in, zit hier energie in ... of is dit trekken aan een dood paard? Is het wegwezen hier?’”

En wat deed je dan om daar een conclusie uit te trekken? “Je keek hoe mensen er uitzagen. Bij wijze van spreken hoe zwaar de wallen onder de ogen waren. Hoe dof de blik in de ogen. Hoe een gebouw rook. Dat zijn van die informele signalen die je ook nooit hard kunt maken, maar je voelt het (...). Vervolgens ben ik de positieve situaties gaan benoemen; wat hebben die gemeenschappelijk?”

Ik kwam daarbij altijd op drie dingen uit:

1. Er was een spannend gemeenschappelijk verhaal, een verhaal waar mensen in geloofden en wat inspiratie gaf. Soms werd er bewust aan gewerkt. Soms ontstond het. Het was ook niet iets wat je op een dag kon opschrijven.
2. Er waren altijd één, soms twee gedreven kar-trekkers, buitenboordmotoren, projectleiders ... hoe je ze ook wilt

noemen. Bijzondere mensen die verbindende krachten hadden. En die één ding heel goed beheersten: ruzie maken als dat nodig was. Dat is natuurlijk altijd ingewikkeld. Maar dat deden ze. Dat kon ik ook benoemen. Ze gingen ergens voor staan. En die ruzie ... en dat op scherp stellen is heel belangrijk. Dat is niet voortdurend. Dat is niet ... gaat heen en maak ruzie, maar op cruciale momenten dan ga en sta je er voor. Dan ga je de confrontatie aan.

3. Deze mensen en deze beweging moet op belangrijke momenten worden gesteund door mensen met institutionele macht. Dat kunnen wethouders zijn (een voorbeeld vind ik Peter Noordanus die dat in Den Haag geweldig deed). Meestal zijn het mensen in een politieke functie. Een enkele keer zijn het ook mensen uit de ambtelijke organisatie met positie. Ik ben op die drie dingen gaan letten en ben het gaan benoemen. Daar heb ik soms gevoelige snaren mee geraakt wanneer ik dat vertelde. Dat ging dus ook over de institutionele vermoeidheid rond het wijkgericht werken. En als 'het' er niet meer is dan zie ik twee manieren om dat te doorbereken: smeedt vitale coalities en zorg voor toegewijde uitvoering. Dat zijn sinds die tijd wel thema's gebleven in de manier hoe ik er naar kijk."

8. BOOS WORDEN MAG GEWOON WEER!

Hans: "Bij het schrijven van dit boek ben ik me gaan afvragen, waarom het in de kraakbeweging heel gewoon was om met elkaar van mening te verschillen en waarom dat nu niet meer kan. En de hoofdvraag; is dat wel goed? Natuurlijk, de wereld is veranderd. De wereld van het kraken ligt ver achter ons maar het is toch best functioneel om soms boos te zijn en de grenzen te trekken? Daar wordt het eigenlijk alleen maar beter van vind ik. Maar er lijkt wel een taboe te zijn op 'boos zijn'. Dat is iets wat je niet doet. Het is niet nodig (slik ...). Het is schadelijk voor de relatie. Je breekt daarmee een soort code. Boos wor-

den wordt ook niet echt gezien als professioneel ... Daarin lijkt boosheid ook te worden verward met agressie. We lijken daarin de functionaliteit van boos worden in ons harmoniemodel te hebben afgezworen. Maar ik ben er oprecht van overtuigd dat het tekort doet aan de manier hoe we samenwerken en het uiteindelijk tekort doet aan het resultaat. Ik wil graag nog een keer de metafoer van Pieter Tops aanhalen van de wijkwerker als spelverdeler; de quarterback die dekking krijgt als hij / zij in het speelveld staat van zijn directeur of wethouder. Iemand die soms (even) boos kan worden als dat echt nodig is. Die bovendien dekking geeft aan de persoon die het echte werk doet en daarmee rugdekking geeft. Pieter Tops: "Vergelijk het met American Football. Je hebt daarin een quarterback die de lijnen uitzet in de aanval en er zijn in het team 2 à 3 zogenaamde 'guards', die voorkomen dat de tegenpartij zich op die quarterback stort en hem daarmee de ruimte en het functioneren beneemt. Waar bestuurders altijd dachten dat zij de quarterback waren, zijn zij eigenlijk de mensen die de ruimte moeten maken voor de ander en wel voor de quarterback." Hans: "Natuurlijk hoeven we niet vechtend door de wijk te gaan. Koester de polder en koester hoe we goed kunnen samenwerken vanuit verschillende inzichten en partijen. Maar zoek de randjes wel op als je ergens voor staat. En daarin is de steun van 'guard' vaak noodzakelijk. En ... maak je vooral boos als dat nodig is!"

Pieter Tops heeft ook de volgende uitspraak gedaan: "Op het moment dat de gemeente er zich mee gaat bemoeien is het hart uit het wijkgericht verdwenen. Oftewel: ontzieling." Hans Kars bevestigt deze uitspraak, maar nuanceert hem ook." Dat snap ik ... en ja het klopt grotendeels. Als je kijkt naar de leef- en de systeemwereld, dan zie je het volgende. Er hebben zich de laatste 100 jaar allerlei strategische systeem interventies voorgedaan: de Woningwet, het Vrouwenkiesrecht, re-integratie trajecten, etc. Dat waren vaak goede interventies. De andere kant is dat de interventies vaak niet passen bij het alledaagse leefwereld en praktijk van bewoners. Je

ziet dat bijvoorbeeld ook gebeuren met de WMO. Dat staat ook onder spanning. Het uitrollen van de sociale zorgteams vond plaats zonder te weten hoe de mensen zelf met zorg omgingen. Die kennis was er gewoon niet. Maar de verbinding met die systeemwereld is wel nodig. Zonder een goede samenwerking tussen overheden, instellingen, bedrijven en bewoners blijven de groepen die de ondersteuning het hardst nodig hebben in de kou staan. De mate van regie en / of ondersteuning hangt daarbij sterk af van de activiteit en de doelgroep waar het om gaat.”

Dus op de uitspraak dat de bezieling en het hart uit het gebiedsgericht werken verdwijnt?” Hans Kars: “Ja, dat klopt. Maar “samenwerking is wel nodig om vooruitgang te boeken in de wijk. Het kan niet anders. Maar let dan wel op de interventies. Zijn die toegesneden op de praktijk van bewoners? En natuurlijk ook hoe je dat doet; pak je de regie of juist niet op deze plek en in die situatie?”

Hans Hoogvorst: “Het gaat om mensen de ruimte te geven, die lef hebben, toegerust zijn en het gaat om de juiste balans tussen bottom up en top down. Er moet ruimte zijn om ook ongewone dingen te kunnen doen en dingen te kunnen veranderen die niet goed werken. Daarbij moet je het lef hebben om niet alles plat te slaan en alles hetzelfde te willen doen. ”Hans: in een gemeente waar ik een klus deed, moest het projectmatig werken worden geprofessionaliseerd. Ze kochten 400 trainings-pakketten in. En die 400 mensen moesten daarmee projectmatig leren werken. En daar zat mijn cluppie wijkmanagers. Ik had een voorgesprek met die man waarin ik duidelijk maakte dat ze nu juist procesmatig moesten gaan werken. Maar dat was hetzelfde volgens hem. Ze moesten deels mee doen en deels was het een apart pakket. Het was natuurlijk helemaal niks. Ze hadden op een gegeven moment ook time management ingekocht. Ik vroeg die man; geloof je daar nu zelf in. Het antwoord was: ‘Nee. Maar je probeert toch mensen wat mee te geven?’

En dan al die reorganisaties! Daar zitten dan mensen die denken: ‘het zal mijn tijd wel duren’. Je maakt mensen murw en ongemotiveerd. En dan ook de discussie waar wijkgericht werken onder valt; sociaal of fysiek. Ik ben soms wat somber... Dat er desondanks nog

dingen gebeuren is dankzij mensen die verantwoordelijkheid nemen en ruimte geven...

Het zit volgens mij vooral in de controledwang en de beheersbaarheid, die is nu te groot. In een gemeente waar ik een advies voor opstelde zag ik het volgende. Die gemeente had het steeds over loslaten van initiatieven. De gemeente moest zich niet teveel bemoeien met de uitvoering. Met veel trots waren daartoe 19 projecten geselecteerd. Allemaal trotse voorbeelden hoe je wijkgericht werken opzet. Maar toen ik goed keek was bij 18 van de 19 projecten de gemeente nadrukkelijk betrokken. Hoezo loslaten?"

6.3 Hebben we wel de goede mensen op de goede plekken?

Lieke "Ik zie dat organisaties en de mensen die er in werken, zich vaak vasthouden aan het oude. Als je zegt dat je gebiedsgericht wil werken moet je ook mensen inzetten die dat kunnen. Daar moet je soms mensen voor ontslaan et cetera. En dat zie je gemeentes gewoon niet doen. Die doen het met dezelfde mensen, maar met een nieuw jasje aan. En dan verandert er niks wezenlijks. Dat is wat ik veel zie. Dat is wel frustrerend."

Zit de beroepsgroep in de comfortzone? Hans Hoogvorst: "Ja eigenlijk wel. Er zijn weinig mensen die de echte problemen opzoeken. Deze groep komt vaak uit de pioniersfase. Het gaat eerder over of je buurtbudget hebt en wat de meest geschikte overlegvorm is in plaats van of we de goede mensen op de goede plekken hebben zitten."

"Het zijn toch meestal juichverhalen die we horen. De mooie projecten die goed liggen bij iedereen. Maar over de vraag wat doen we nou met vluchtelingenopvang of met de criminaliteit zoals Pieter Tops dat heeft verwoord in zijn laatste boek? Hoe de onderwereld in sommige wijken de bovenwereld binnendringt? Daar gaat het te weinig over. En daar ligt een belangrijke taak om mee aan de slag te gaan. Maar de beroepsgroep is daarin matig geïnteresseerd. En toch is het van belang en interessant om daar in te duiken. Pieter

Tops was er bij betrokken in Tilburg. Ik werd gevraagd om te kijken wat er in de Vogeltjesbuurt in Tilburg speelde. Ik heb er rondgekeken en dacht: 'dit klopt van geen kanten'. Er is hier een hele sterke sociale cohesie en hier wordt geld verdiend met zaken die echt niet deugen (wiethandel, etc.). En professionals voelen zich onmachtig en houden zich afzijdig. Ik heb het kort en krachtig opgeschreven. Het was een heftig stuk omdat het nog nooit zo duidelijk was verwoord."

Speelt risicomijdend gedrag dan misschien een belangrijke rol, of is dat toegenomen? Frans Werter: "Nee, dat is per definitie zo in de bureaucratie. Bureaucratie is per definitie risico's vermijden (...). Daarom zijn er al die systemen, regels, et cetera. En dan kun je wel leuk gaan praten om de boel te kantelen in het sociaal domein. Maar als je ziet wat er omheen wordt gebouwd om risico's uit te sluiten, dat is gigantisch. En wat je ziet in bijvoorbeeld de Jeugdzorg en de kanteling in het sociaal domein, er werken in dat werkveld heel veel juristen. En die zijn helemaal niet bezig met de zorg. Die zijn bezig met het uitsluiten van risico's. Het heeft geen zin om eindelijk tegen trage en niet functionerende systemen te ageren. Ze zijn er gewoon. Maar ook daar vind je weer mensen die gewoon burger en bewoner zijn. Dat moet je dichtbij halen. Ik geloof in het persoonlijke dichtbij halen."

Hans: "Misschien zit risicomijding ook wel in ons DNA. Want uiteindelijk moesten we toch weer met z'n allen die dijken repareren, daarbij konden we het niet gebruiken dat conflicten uit de hand liepen."

9. DRUK, MOEILIK EN COMPLEX?

GRAAG EVEN RELATIVEREN.

Hans: "Ik maak me er niet geliefd mee vrees ik ... Maar ik kom te veel mensen tegen die zeggen dat de dingen waar ze mee bezig zijn zo complex, zo gevoelig en zo lastig zijn. De wethouder die weer wat vindt en dan gaan mensen vaak heel moeilijk kijken. En wat

me opvalt is dat ze er dan vaak van die dempende gebaren bij maken. Een soort kalmerend gebaar, maar als je naar de rest van de lichaamshouding kijkt, lijkt of er net een brand is uitgebroken. Maar valt het eigenlijk allemaal wel mee? Is het niet teveel een manier waar je goed mee wekomt? Een bezweringsformule die samen in stand wordt gehouden? Levert het niet voor iedereen voordeel op om dat te zeggen? Want je hoeft daarmee het probleem simpelweg niet op te lossen. Het is immers zo ... complex en gevoelig. Zouden we daar mee op kunnen houden, denk ik dan? Gewoon de boel oppakken is het devies. Stukje-bij-beetje helpen naar een oplossing waar iedereen zijn verantwoordelijkheid neemt.

6.4 Hoe dan wel?

Genoeg gesomberd. Als gemeenten en andere organisaties te bureaucratisch zijn en daarbij het teveel in een systeem willen duwen, hoe kan het dan wel?

Gemeenten hebben een rol om risico's te vermijden en zij zijn verantwoordelijk zijn voor regelgeving en de systeemkant zoals in de vorige paragraaf wordt geschetst. Dat is een gegeven. Maar wat kun je meer doen om het fris en kansrijk te krijgen?

Frans Werter: "Ik vind het altijd verfrissend om jonge mensen aan de slag te zien. Zoals mijn dochter bijvoorbeeld. Zij werkt in de Schilderswijk met moeders als intermediair, met vrouwen van Turkse, Marokkaanse en Caribische achtergrond. Zij gaat, net als haar generatiegenoten, naast mensen staan. Een prachtig project. Het heeft onlangs ook de participatieprijs van Movisie gekregen. Ze hebben het afgelopen jaar 300 vrouwen bereikt. Ik hoor van haar over de wijk, de gesprekken over de radicalisering, eenzaamheid, hoe je tegen de systeemwereld aanloopt. Wij als 'wijkmensen' zien dat allemaal. Dat is niet veranderd. We zien de moloch, de gemeente. Maar ook de grote energie van onze jonge generatie. Dat is toch mooi."

Hans Hoogvorst heeft een ander voorbeeld: “Wat ik in een bezoek aan Bristol heel mooi vond is dat ze negen man hebben aangenoemen die onder de hoede van de burgemeester de buurt in gaan. En dat vooral in de ‘lastige’ buurten, met weinig contacten en soms grimmige sfeer. Het is een ABCD project (Asset Based Community Development). Ik dacht: hier gebeurt echt iets ‘pioniersachtig’. Dat waren wijkwerkers die totaal wat anders hadden gedaan in hun werkzaam leven zoals een oud wiskundige en een oud ondernemer.”

Maar je weet, na 5 jaar komt de klad er in. Je houdt het niet vers. En zeker in of dichtbij overheidsorganisaties die alles willen indammen, inperken, beheersbaar krijgen... Dat houdt het niet vol. Zo vind ik ook dat een wijkmanager in een gemeente steeds kritisch in beweging moet blijven en zich niet moet laten verleiden om een eigen leemlaag te vormen. Dus verfris de boel steeds is mijn devies. Gebiedsgericht werken verhoudt zich niet met eeuwige stabiliteit en continuïteit. Zoek daarbij dus steeds ook nieuwe partijen en zeker geen partijen die de traditionele dingen willen. Benut daarbij je netwerk. Het lijkt allemaal zo logisch.”

Eigenlijk is het een oproep om vooral buiten het systeem te willen werken en het hiermee fris te houden? Hans Hoogvorst: “Ja dat is het in de kern. En dat houdt nooit op. ”

Tenslotte nog twee tips. Hans:” Verandering komt niet van binnen. Die komt altijd van buiten. En zoals Pieter Tops zegt: ‘Je moet surfen op de toppen van de golven. De plek waar ruimte is.’”

HOOFDSTUK 7

GELEERDE LESSEN; DIEPTE- EN HOOGTEPUNTEN

7.1 Inleiding

Iedereen heeft ze. Hoogte- en dieptepunten. Ik heb Hans Hoogvorst gevraagd naar zijn hoogte- en dieptepunten. Het zijn 4 casussen geworden. Ze zijn uit zijn adviespraktijk gehaald van de afgelopen 5 jaar. Om ze openhartig te kunnen bespreken zijn ze geanonimiseerd. Ook worden 2 mensen gevraagd wat ze hebben geleerd van de Leergang Gebiedsgericht Werken; Lysette Lubbers en Angelique Damen.

7.2 Dieptepunten

Corporatie in onstuimige en onrustige tijden

De opdracht was om een in-company leergang gebiedsgericht werken te geven voor een corporatie in de Randstad. Hans: “Ik weet nog, ik was in het begin superblij! Een mooie en grote opdracht waar we het verschil zouden kunnen maken. We kregen de opdracht van een leuke groep enthousiaste mensen. We liepen echter vast en hadden misschien toen moeten zeggen: ‘dit heeft geen zin’. Maar we wilden de opdracht zo graag tot een goed einde brengen. Waar ging het dan mis?

We hadden de intake met een interim-hoofd. Dat bleek achteraf niet handig want dit hoofd had te weinig voeling met wat er aan de hand was. Dat hadden we kunnen weten. Ook had zij, naar achteraf bleek, weinig kijk op de groep die we zouden trainen. De groep wijkmanagers die we trainten vonden dat ze het zelf best goed deden. Ze zaten er al jaren. De mensen waren niet bereid naar zichzelf te kijken of te veranderen en gaven vooral de schuld van alles wat mis ging aan het management; er was sprake van een echte

schuldgeef-cultuur. En zij waren de 'slachtoffers'... Ook merkten we, dat het management zeer verschillende leiderschapsstijlen had. Dat hielp ook niet echt. Ook voelde het in de organisatie niet veilig om hier eens anders naar te kijken. De angst zat er diep in. Pogingen om dat los te trekken strandden snel.

We konden maar geen manier vinden om dat te doorbreken. Ook wisten we niet met wie we daar over zouden kunnen praten. 'Het monster had te veel gezichten': zeiden we wel eens. We hebben het op verschillende manieren geprobeerd. Maar we konden het maar niet tot een succes brengen. Het was te onstuimig in de organisatie om een verandertraject aan te gaan. De condities ontbraken, hoe hard we daar ook aan wilden trekken. Het was eigenlijk een bende.

We hebben daar best enkele goede dingen kunnen doen. Maar we vonden het te weinig. Dat is teleurstellend. Je wilt immers een verbetering achterlaten, een duurzame verbetering".

Zou je achteraf kunnen zeggen, als er teveel gedoe is in de gehele organisatie, dat het dan weinig zin heeft zo'n verandertraject te starten? Hans: "Ja, dat is zo. Maar dat moet je dan van te voren wel weten. Je moet dan beter zo'n organisatie vooraf weten te doorgronden. En deze organisatie was een harde noot en moeilijk te kraken. En misschien heeft het ook wel met het overschatten van je mogelijkheden te maken. Soms helpt dat ook weer om zo'n proces over het 'dode punt' te trekken. Maar in dit geval dus niet."

Grote druk op wijkmanagers in gemeente

"In een gemeente organiseerden we een in-company Leergang. Dat was in het begin niks. Het wilde maar niet loskomen in het begin. We begrepen niet waar het aan lag. Ik ben toen gaan praten met de opdrachtgever toen we vastliepen. Wat bleek? Zij dachten dat ze in twee maanden een volwaardig wijkmanager moesten zijn. Ze waren zo nerveus dat ze daar niet aan konden voldoen. Stress dus. Het was angst en een gebrek om naar jezelf te kijken. De druk hebben we er toen vrij makkelijk afgehaald. Een goede les.

7.3 Hoogtepunten

Medewerkers met initiatief

Hans: “We hadden een klus voor een grote woningcorporatie. De baas van het team zei: ‘Ik snap het niet. Ze nemen zelf geen enkel initiatief! Ze durven het niet.’ Wij zagen als trainers dat dit klopte. Ik zit daar best een paar weken op te kauwen ... of zoals de buitenwacht dan zegt: ‘Hans, waar zit je op te ‘hummen’? Ik zit het dan weer opnieuw te bekijken en te bezien wat er aan de hand is en hoe het beter kan.

Toen hebben we ze met casuïstiek laten werken. En op een gegeven moment zegt één van die meiden: ‘Dit lijkt wel op het traject waarin wij zelf zitten! Nu gebeurt weer precies hetzelfde. Wil je dat ons misschien duidelijk maken op deze manier?’ Ja, dat was inderdaad zo. Niemand nam verantwoordelijkheid; heen en weer schuiven was het parool. Toen zagen ze in wat er feitelijk gebeurde. Dat was het moment van inzicht om te kunnen veranderen. Toen hebben ze het in hun werk helemaal naar zichzelf toegetrokken. Er waaide een heel andere wind opeens. De directie was verbijsterd dat ze van deze club allerlei voorstellen kregen. Het kan dus wel! Dan heb ik een euforisch moment als zo’n meid in die training dat inzicht krijgt. Dan maak je het verschil. En ... als dat zo’n impact krijgt op de organisatie helemaal.”

“Een zachtere ik ...”

Angelique Damen is fysiek wijkbeheerder bij de gemeente Breda. Tot voor kort was ze nog vanuit haar afdeling Vergunningen en Voorzieningen, volop bezig met het realiseren van een bijzonder complex; het nieuwe station van Breda (EL; gekozen tot beste gebouw van Nederland 2017). Maar op een dag in september 2016 werd het project opgeleverd en zat de klus erop. Wat nu? Ze ging zich natuurlijk al wat eerder oriënteren via een assessment en op zoek naar andere mogelijkheden binnen de gemeente. En uiteindelijk kwam ze bij de afdeling Wijkzaken terecht. En eerlijk gezegd. “Ik

had er nog nooit van gehoord. Dat is toch wel vreemd.” En of dat wat was voor haar ... de functie Fysiek Wijkbeheerder? Ze stapte in haar nieuwe functie en dat was heel ander werk dan de bouw, het vergunningenstelsel en ook cultuur vergeleken met de afdeling waar ze vandaan kwam. Toe ze begon, raadde haar wijkmanager haar aan om de Leergang te volgen. Dat deed ze. “Ik dacht nu krijgen we alles te weten hoe dat nu werkt in dat fysieke wijkbeheer. Maar nee! Hans zei ijskoud dat ik dat ook wel kon opzoeken op internet... Ik was verbaasd. Daar ging het dus helemaal niet over. Het ging eigenlijk over het sociale deel en vooral hoe je zelf in elkaar zit in dit werk. En daar heb ik ontzettend veel van geleerd. Ik ben een ‘zachtere ik’ geworden. Ook voel ik me heel erg thuis in dit werk. Het lijkt in bepaalde opzichten qua samenhang op mijn werk bij de brandweer van een aantal jaren geleden. Ook heb ik nu een mooie verbindende rol naar mijn oude afdeling Vergunningen en Voorzieningen. Ik voel me als een vis in het water.”

10. ZOEK HET BUITEN DE HARKJES, STRUCTUREN EN SYSTEMEN.

Hans: “Ik zie in mijn werk als adviseur, trainer en coach heel veel energie op gaan aan ‘organisatie dingen’. Natuurlijk is het fijn als je in een organisatie werkt waarin het voelt dat jij als wijkwerker wordt gesteund, misschien wel wordt geholpen om je werk goed te doen. Dat je steun krijgt en dat je collega’s daarin een ‘steentje bijdragen’. Ik zie echter maar al te vaak, als het in de organisatie niet goed draait, dat daar alle energie in gaat zitten. Dat het bijna als een voorwaarde geldt; eerst de organisatie op orde en dan kunnen we verder... Maar ik zou een oproep willen doen daar vooral niet teveel energie in te steken. Zoek je eigen netwerk. Dus zoek naar de mogelijkheden en als het niet lukt in de wereld van structuren en systemen, leg je focus daar dan ook niet op. Zoek het buiten op, zoek daar waar de energie wel vloeit.”

Wijkmanager met een te grote broek, past ook prima een gewone spijkerbroek.

Hans: “In een grote gemeente waren we met een groep wijkmanagers een opdracht aan het doen. Ik deed de groepscoaching. Zij zeiden allemaal: ‘wij zijn *de* vertegenwoordiger van de gemeente in de wijk, dat is onze rol.’ ‘Hoezo?’: zeg ik dan.

‘In jou gemeente werken alleen al duizenden ambtenaren. En die vertegenwoordig jij allemaal? Echt? Hoe doe je dat dan? ... Dat is toch een onmogelijkheid!’ Toen zag ik een zucht van verlichting door die groep gaan. Dat is dan heerlijk om te zien! Ze werden in de organisatie constant aangesproken dat zij de vertegenwoordigers zijn van de hele gemeente. ‘Denk je echt dat je dat bewoners niet kunt uitleggen dat jij niet al die duizenden ambtenaren vertegenwoordigt?’ Dat ging dus tussen hun ‘oren zitten.’ Nou, dan hebben we die dag een heel geslaagde training gehad als dat één van conclusies is.”

“Voor mij een eyeopener”

Lysette Lubbers is wijkambtenaar bij de nieuw ontstane (fusie) gemeente Gooise Meren.

“Toen ik 3 jaar geleden in het wijkgericht werken rolde miste ik het inzicht hoe breed je naar het wijkgericht werken kan kijken. Ik keek vooral vanuit het fysieke domein en heel oplossingsgericht. Ik miste de basis als nieuweling. Ik begon op aanraden van mijn leidinggevende aan de verkorte cursus en daar zaten allemaal mensen die ook uit dat vakgebied kwamen en dat begrepen. Zij hadden immers dezelfde kennis en ervaring en liepen tegen dezelfde vraagstukken op. Het is fijn om dat soort kennis met elkaar te kunnen delen. Dat leert je een hoop over hoe anderen dat doen.

Bij mij vielen een paar kwartjes toen ik de Insight-test (EL: persoonlijkheidsprofiel) deed. Dat gold ook voor de dramadriehoek. Voor mij een eyeopener! Ik ben een gevoelsmens, intuïtief. Opeens snapte hoe ik hoe dat werkte met bepaalde mensen waar ik mee werk.

Waarom klikt en werkt het met die ene collega prima, terwijl je met een ander maar niet vooruit komt? Hoe werkt dat? Wat betekent dat voor mij? Welke invloed heb ik zelf op die samenwerking? Dat gaf mij heel veel inzicht, hoe ik de dingen doe als persoon. En wat een ander nodig heeft kan best verschillen. Ik kon het in een helder perspectief zien (...).”

Over Hans. “Hans is een nestor; wijs, door de wol geverfd, hij laat je zelf zoeken naar de oplossing. Het is niet zijn gedachtegang die hij opdringt. Hij helpt, door je heel feitelijk te laten kijken hoe iets in elkaar steekt en ‘de vraag scherp te stellen.’ Dan kun je uiteindelijk zelf een conclusie trekken. Alleen al het zelf op oplossingen en inzichten komen geeft een enorme boost om verder te ontwikkelen.”

EPILOOG

Deze epiloog gaat over Hans. Veel van wat Hans heeft gedaan in zijn werk, is verbonden met zijn jeugd en zijn opvoeding. Omdat Hans stellig is dat: “succesvol gebiedsgericht werken alles heeft te maken met hoe je er zelf instaat”, is deze epiloog een logisch onderdeel van dit boek. Hoe staat Hans erin en wat zijn z'n 'roots'?

Opgegroeid in Haarlem en Heemstede

Hans is geboren in 1950 in Haarlem. “Ik was enig kind. Mijn ouders kwamen mentaal flink gehavend de oorlog uit. Ik vind het nog altijd moeilijk om het daarover te hebben en openlijk te vertellen wat er allemaal is gebeurd. Het is voor mij nog steeds te gevoelig allemaal. Mijn vader en moeder hadden het zelden over wat er was gebeurd. Er werd niet over gepraat. Maar als kind kon je de stukjes wel beetje-bij-beetje aan elkaar knopen... Ik vertel het vanwege de gevoeligheden in algemene termen en conclusies. Mijn ouders waren heel erg teleurgesteld in de mensen in het algemeen en in zichzelf. ‘Denk maar niet dat je beter dan anderen bent en steek je kop niet boven het maaiveld, was hun boodschap’. Ik ben ermee opgegroeid dat macht en systemen niet zijn te vertrouwen. De relatie met autoriteiten is bij mij dan ook nogal dubbelzinnig. Je hebt leiders nodig, maar hoed je er tegelijkertijd voor.

Ik was een teruggetrokken kind en zocht de relatieve rust van mijn zolderkamer op. Ik hoopte dat ik even werd vergeten. In zoveel gedoe, was dat klaarblijkelijk mijn overlevingsstrategie. Ik herinner mij mijn verjaardagen als gebeurtenissen waar ruzies door de twee families uitgevochten werden (dat waren veldslagen), waaraan ik me, als het even kon, onttrok. Ook heeft de sociaaleconomische status van ons gezin een rol gespeeld in hoe ik nu ben geworden. Toen wij in Heemstede woonden, speelde ik bijvoorbeeld met de zoon van een directeur van de Amstelbrouwerijen. Dat was een hele ‘grote’ mevrouw en wel uit de directie. Mijn vader was een eenvoudige

schoonmaker. Ik merkte al snel dat afkomst zich niet alleen in geld liet zien maar ook uitte in taal, codes en etiketten. Hoe dat precies werkte begreep ik toen als kind nog niet helemaal, maar dat er een groot verschil tussen klassen bestond voelde ik wel degelijk. Ik voel dat eigenlijk nog steeds. Als ik mij nu in een milieu van een andere komaf begeef, een elite-milieu, voel ik dat nog steeds. Ik hoor daar niet bij en denk: 'ik val door de mand'. Ik zie dat anderen, ik noem het een 'bovenliggende milieu', al snel ergens boven kunnen gaan staan. Zij kunnen daarin makkelijk en onbevangen beschouwen. Zij nemen in figuurlijke zin een andere positie in. Ik kan niet anders zeggen dat mijn opvoeding daarin een belangrijke rol heeft gespeeld."

Opa's en Oma's

"Op zijn zachtst gezegd, was mijn familie geen bron van harmonie. Mijn vader en moeder kwamen niet uit een standaard gezin. Daar is ook heel wat gebeurd. Zij hebben dat op hun beurt weer meegenomen als vader en moeder van mij.

Beide opa's hadden iets gemeenschappelijk: ze waren anarchist, kunstenaar en volgeling van Domela Nieuwenhuis en ze kwamen dan ook al snel in botsing met 'hoe het hoorde'. Zo bestond dienstweigeren in die tijd niet. Maar opa Jan werd vrijgesteld van het dragen van een wapen en ging er elke dag met de fiets op uit om 'strategische' doelen te schilderen. In zijn woonplaats in Noord-Holland betekende dat het vastleggen van dijken. De combinatie kunstenaar en anarchist, gaf in die tijd een vrijbrief voor een bohemienachtig bestaan. Ze (de opa's) konden dagenlang ondergedompeld zijn in een alcoholgelag ter gelegenheid van de opening van één of andere expositie van een collega. Zo was er altijd wat te vieren... Hierdoor was er nauwelijks geld voor eten en schoenen voor de kinderen in die crisisjaren. En ja, dat werd natuurlijk door de vrouw des huizes niet in dank afgenomen. Mijn oma, van moederskant, kwam daarbij ook nog eens uit een groot en strenggelovig gezin. Het huwelijk met een anarchist moet voor de familie een grote schok zijn geweest.

Zij is zelfs nog een tijdje als verpleegster bij Domela Nieuwenhuis in dienst geweest (EL: Nederlands predikant, politicus, sociaal-anarchist en antimilitarist die leefde van 1846 tot 1919). Zijn vrouw was langdurig ziek. Toen ik haar als kind leerde kennen was ze ernstig teleurgesteld in het leven, van haar man was ze intussen gescheiden en Nieuwenhuis had het niet zo nauw genomen met het huwelijk vertelde ze (hij trouwde 4 keer). Langzaam maar zeker keerde ze terug naar haar 'roots' als lid van de hervormde kerk. Ik heb het aan haar te danken dat ik, ondanks dat mijn ouders niets met de kerk te maken wilden hebben, toch 13 jaar op scholen met de bijbel heb gezeten. Ik heb daarom zelf ook bitter weinig op met de kerk. Mijn andere oma was fervent SDAP-lid en later haar hele leven PvdA-aanhangster gebleven. Dit moet heel wat discussie in huize Hoogvorst hebben gegeven.”

Uit huis

“Ik was 17 en besloot mijn heil ver buiten het familie- en gezinsverband te zoeken. Ik ontdekte een heel andere wereld. Ik noem het zelf vaak dat ik ‘de wereld ben gaan veroveren’. Eerst in de Jeugdbond voor Natuurstudie daarna in de Jongerenbeweging van de PSP (Pacifistisch Socialistische Partij). De rond 1968 opkomende kraakbeweging in Haarlem bood een ideale kans om mij met deze nieuwe tijd te verbinden. Was ik als kind altijd al erg bezig met wat er buiten de gebaande paden bestond, deze periode gaf me de mogelijkheid mij daar ook echt mee te verbinden. Toen ik zelf later teamleider was, speelde dit in alle omvang. De van mijn ouders meegekregen boodschappen zaten vaak in de weg om door te pakken. Dit leverde heel wat twijfel op. Pas op latere leeftijd en na enkele keren daarin flink verstrikt te zijn geraakt werd ik me daarvan bewust.”

Over Hans en over later...

Hans heeft in veertig jaar gebiedsgericht werken met verschillende mensen gewerkt. In een aantal interviews heb ik gevraagd of zij de

motieven van Hans begrepen. Of ze begrepen wat zijn drijfveren waren? Niet in alle interviews was het persoonlijk gesprek over Hans een vanzelfsprekend onderwerp; “Ja daar hadden we het nooit echt over ...” Maar bij een aantal was dat zeker wel het geval.

Lieke Herpers: “Hans komt uit een bijzonder milieu in Heemstede en Haarlem. Hij heeft ervaren dat er een scheiding is tussen arm en rijk. Als je rijk bent ervaar je die scheiding niet. Maar hij weet dat, en heeft het allemaal beleefd (...). Hans heeft moeten knokken voor de dingen. Dat is anders dan mijn generatie. Ik ben nu vierendertig... Mijn moeder mocht bijvoorbeeld niet studeren en die heeft daar behoorlijk ruzie over gemaakt. Zij moest er dus ook op een bepaalde manier voor knokken. Ik was de eerste van mijn generatie vrouwen die best wel makkelijk alles kon doen. Mijn ouders waren niet rijk maar ook zeker niet arm... Ik kon relatief gemakkelijk studeren. Als ik naar de generatie van nu kijk, naar bijvoorbeeld de kinderen van mijn vriendinnen, zie ik hoe zij het nog makkelijker hebben. Ze hoeven maar te gillen en ze krijgen nieuwe spullen. Zo ben ik niet opgegroeid. Ik moest wel degelijk hard werken en sparen. Maar ik ben vergeleken met Hans in een heel veilige omgeving opgegroeid. Ik heb meer vertrouwen en liefde meegekregen in mijn opvoeding. Hans heeft er voor moeten knokken en zoekt in zijn werk bevestiging, dat hij het kan. Dat hij het waard is. Hans heeft zich altijd een beetje ondergewaardeerd gevoeld. Dat komt voort uit zijn achtergrond. Terwijl ik vind dat Hans een veel beter verhaal heeft dan de mensen uit de gevestigde wereld. Hij doet zichzelf vaak meer dan tekort. Dat vind ik zo jammer! (...) Hans is nog steeds op zoek is naar erkenning.

Hij is een van de weinigen die ik ken die zich vanuit zo’n milieu heeft weten ‘op te werken’. Hij heeft echt moeten vechten, om te komen waar hij nu is. Daarom is zijn verhaal dat hij uitdraagt in dit boek en bij de School ook zo goed, omdat het zijn verhaal is. Niet zomaar een verhaal.”

Lieke: “Hans moest op een gegeven moment als kind weg uit huis. Door alle spanningen thuis, maar zo dachten ze er toen nog niet over, had hij astmatische bronchitis. Hij heeft zo’n 6 maanden bij de nonnen gezeten. Hij kreeg in dat half jaar geen bezoek. Dat mocht niet. Zijn ouders schreven wel ansichtkaartjes, maar die hielden de nonnen achter. Op katholieke feestdagen werd hij opgesloten. Hij had niet het goede geloof... Afschuwelijk. Dan denk ik: ‘oh jé, hij heeft dit gewoon meegemaakt. Hij heeft meegemaakt hoe zo’n systeem bepaalt wat goed voor je is ... en wat niet.

Dat wij maar bedenken als hoogopgeleide blanke professionals, waaronder ik zelf, wat goed is ... voor de ander. En Hans weet als geen ander dat dit een illusie is ... en ook nog eens heel naar. Dat is wat hij met de School heeft laten zien: laten zien dat het anders kan. En dat is hem zeker gelukt. Wat Hans en ik gemeen hebben is dat we vinden dat het systeem niet klopt. En dat is waar de School voor staat: maak contact, durf anders te kijken en te zijn, neem de tijd, laat los, erken de problemen, stel grenzen, ontdek de potentie en kracht van bewoners en kijken en werk samen bewust aan het bekwame.”

Frans Werter vult daarin aan: “Het heeft met zijn eigen persoonlijkheid te maken dat hij vaak tegen mensen heeft opgekeken en niet genoeg zekerheid over zijn eigen talenten had. Zijn bagage is zo enorm. Niet alleen zijn studie maar ook alles wat hij daarna heeft gedaan. Dat is zo veel. Hans heeft toch een soort angst voor autoriteit. Hans heeft dan ook altijd een interessante vraag en dat is: wie heeft de macht? Hans is daarbij vaak met een soort van machtsdenken bezig.

Ja, denk eens terug hoe dat ging met de kraakbeweging en het aanschoppen tegen het establishment. Hij handelde daarin autonoom en anarchistisch. Onze samenleving was toen ook anders. Dat soort strijdbaarheid kon toen ook. Dat werd gepikt. Als je dat nu zou doen, wordt je gelijk aangeklaagd en opgepakt. Die ruimte is weg. Die actiebereidheid was toen heel groot. Iedereen was wel ergens

lid van een actiegroep. Zuid Amerika demonstraties, Amerikaanse ambassade blokkeren, bezetten van de universiteit, et cetera ... dat deed je gewoon. Maar nu ziet dat er allemaal wat braver uit. Een heel andere wereld. Hans ziet wel dat al die systemen nodig zijn. Maar aan de andere kant ziet hij ook dat die systemen allerlei mensen opslorpen.”

SLOTWOORD

Annemiek (de vrouw van Hans): “In beweging’, een mooie typering van Hans. Aangevuld met, als het over mensen gaat, let vooral ook op wie niet beweegt en analyseer waardoor dat komt. Dan weet je wat je te doen staat.

Mooi hoe collega’s en vrienden die Hans dierbaar zijn over hem en zijn werk hebben gefilosofeerd. Het geeft vind ik een goed beeld van het wijkgericht werken ... en van Hans ... en gelijkgestemden.

Hans gaat niet stoppen met zich bemoeien met het wijkgericht werken. Het is zó verweven met wie hij is en hoe hij leeft. Dat gaat hem niet lukken. Gelukkig maar!”

CV Hans Hoogvorst in vogelvlucht

1950	Geboren te Haarlem
1970-1972	Vrijwilliger bij Release Haarlem
1971-1975	Sociale Academie Den Haag
1975-1980	Opbouwwerker Scheveningen Duindorp
1980-1987	Opbouwwerker Zeeheldenkwartier Den Haag
1987-1998	Leidinggevende Boog Opbouwwerk Den Haag
1998-heden	Eigen bedrijf H/Kwadraat (zie www.hkwadraat.nl) van daaruit interim manager, projectleider, adviseur en procesbegeleider in het gebiedsgericht werken.
2002-heden	Mede-eigenaar School voor Gebiedsgericht Werken (zie www.svgw.nl)

BOEKENLIJST

- Alice in wonderland & Alice in spiegelland*, Lewis Carroll, 1865.
- Winnie de Poeh*, A.A. Milne, 1926.
- Alleen op de Wereld*, Hector Malot, 1878.
- Arendsoog*, Jan en Paul Nowee, 1935 -1993.
- De schat in het zilvermeer*, Karl May, 1890 - 1891.
- Honderd jaar eenzaamheid*, Gabriel Garcia Marquez, 1967.
- Oorlog van het einde van de wereld en Gesprek in de Kathedraal*, Mario Vargas Llosa, resp 1981 en 1961.
- Middernachtskinderen*, Salman Rushdie, 1981.
- Biografie van Ferdinand Domela Nieuwenhuis*, Jan Willem Stutje, 2012.
- Dagboek van de Ziel*, Bertie Hendriks, 2014.
- De stad als ruimtelijke ordening voor het kapitaal*, Basis en bovenbouw, Jakubowski.
- De beheerste stad*, Han Meijer e.a., 1980.
- Pedagogie van de onderdrukten*, Paolo Freire, 1992.
- Exemplarisch Lernen*, Oskar Negt, 1968.
- Van vriendenkring tot randgroep*, Hans Werdmölder, 1986.
- Rebelse jeugd*, Eric Duivenvoorden, 2015.
- De gevestigden en de buitenstaanders*, Norbert Elias, 1965.
- In plaats van reorganiseren*, Joop Swieringa, 2009.
- Gedoe komt er toch*, Joop Swieringa, 2005.
- De sociale geschiedenis van de Europese arbeidersbeweging*, Wolfgang Abenroth, 1965.
- Bang voor boos? De invloed van emoties op de veiligheid in school*, Henk Galenkamp, 2006.
- Creatieregie*, Robbert Coppenhagen, 2002.
- In fatsoen hersteld*, Hansje Galensloot en Margreet Schrevel, 1987.
- Op zoek naar een nieuw publiek domein*, Maarten Hajer en Arnold Rein-dorp, 2001.
- Prestatiemeting in de publieke sektor*, Hans de Bruijn, 2001.
- Procesmanagement*, Hans de Bruijn, Ernst ten Heuvelhof en Roel in't Veld, 1998.

Niet spreken met de bestuurder, Gerard van Westerloo, 2003.

De engel van Amsterdam, Geert Mak, 1992.

Hoe god verdween uit Jorwerd, Geert Mak, 1996.

De alledaagse en geplande stad, Arnold Reindorp en Lucas Reinders, 2010.

Geschiedenis van Scheveningen, J.C Vermaas, 1926.

Vertrouwen in de buurt, Pieter Winsemius, 2006.

De foundation triologie, Isaac Asimow, 1982.

Wie is van hout, Jan Foudraine, 1971.

De achterkant van Nederland, Pieter Tops en Jan Tromp, 2017.

Wie Waagt Die Wint, Muriel James & Dorothy Jongeward, 1971.

Het oog van de orkaan, Jan Rotmans, 2012.

Breinbevingen, Jaap van Ginneken, 1999.

Verleidingen aan de top, Jaap van Ginneken, 2013.

Verborgten verleiders, van Packard, 1957.

We amuseren ons kapot, Neil Postman, 1985.

Beknopte geschiedenis van Nederland, James Kennedy, 2017.

No logo, Naomi Klein, 2009.

De papegaai, de stier en de klimmende bougainvillea, Anil Ramdas, 1992.

Onzichtbare ouders, de buurt van Mohammed B., Margaleth Kleywegt, 2005.

The information age trilogy: deel 1 The rise of the network society en deel 2 Identity, Manuel Castells, 1996 - 1997.

OVER DE GEÏNTERVIEWDEN

Ing. A. (Angelique) Damen

Angelique is Fysiek Wijkbeheerder bij de gemeente Breda. Angelique: “Ik was net in mijn nieuwe functie begonnen, en ben gelijk op de eerste dag gestart met de Leergang Gebiedsgericht Werken. Hans heeft me laten zien dat je kennis gewoon kunt achterhalen van internet. Echter omgaan met je medemens, jezelf en je werkgebied goed leren kennen, dat is waarvoor je de leergang volgt.”

Contactgegevens: a.damen@breda.nl

Nannie Gillissen

Nannie runt op dit moment een boekhandel op de Rijksstraatweg in Haarlem. Nannie kent Hans van het aktiewezen in Haarlem in de periode 1969-1972. “Ik was toen scholier. Er gebeurde toen zo ontzettend veel zoals: het Teach-in comité, de kraak- vredes en kabouterbeweging, de wereldwinkel, Release, allerlei losse demonstraties tegen een Vietnamfilm, Zuid-Afrika, Ralph Wever, de dienstplicht, het blad Tuigschrijf... Er was altijd weer iets nieuws dat moest worden aangepakt.”

Contactgegevens: n.gillissen@planet.nl

drs. Lieke Herpers

Lieke is mede eigenaar van de School voor Gebiedsgericht Werken en eigenaar van L'ivre Training, Coaching & Advies. Lieke kent Hans vanaf 2008. In een opdracht voor Jonge Honden deed zij een klus waarbij Jan Voskamp van Ymere haar koppelde aan Hans voor het maken van een sociaal plan voor de Reimerswaalbuurt. “Bij Hans kon ik mezelf zijn, we hadden een klik alsof we elkaar al jaren kenden. Ik was toen ik Hans leerde kennen nog een ‘jonge hond’. Hans zag mijn kwaliteiten (en valkuiken) en was mijn mentor.”

Contactgegevens: info@svgw.nl

Hans Kars

Hans heeft samen met Martin Jansen een bedrijf dat zich richt op de vernieuwing van dorpen en steden (Kars Advies). Daarbij maakt hij gebruik van de methodiek van branding. Daarnaast is hij partner in het Polderlab. Het Polderlab zet zich in voor de vernieuwing van o.a. de voormalige IJsselmeerpolders.

Samen met Hans Hoogvorst heeft hij de School voor Gebiedsgericht Werken opgezet. Ze zijn samen in 2001 begonnen met de Leergang Gebiedsgericht Werken. In 2014 is Hans Kars als partner gestopt met de School.

Contactgegevens: hanskars@karsadvies.nl

Lysette Lubbers

Lysette is wijkambtenaar bij de gemeente Gooise Meren en nauw betrokken bij het opzetten van het wijkgericht werken in haar gemeente. Lysette: "Ik heb de verkorte cursus in 2015 / 2016 gevolgd. Dat was een verdieping en kennismaking met het vakgebied. Juist in de begin periode als wijkambtenaar komt er van alles op je af. Tijdens de Leergang heb ik een enorme hoeveelheid kennis opgedaan die ik direct in de praktijk kon brengen." Over Hans: "Hans is de rust zelve en begeleid je door de juiste vragen te stellen die je op weg helpen naar je eigen oplossing."

Contactgegevens: l.lubbers@gooisemeren.nl

Aalt Maaswinkel

Aalt Maaswinkel is sinds 2010 gepensioneerd.

Aalt en Hans hebben in de jaren '70 en '80 in Scheveningen en Den Haag gewerkt als ambulante jongerenwerker en opbouwwerker. "Ik heb Hans Hoogvorst leren kennen als collega bij het Stedelijk Bureau Opbouwwerk in Den Haag en wij hebben samengewerkt in diverse gebieden in Scheveningen. Uitgangspunt in onze gezamenlijke aanpak was het organiseren van kwetsbare groepen in hun streven naar betere huisvesting, handhaven werkgelegenheid en gelijke kansen in het onderwijs.

Solidariteit en vertrouwen waren daarin sleutelbegrippen en de basis voor onze toenmalige samenwerking."

Als Directeur van de woningcorporatie Vestia Scheveningen heeft hij de afgelopen jaren opnieuw een bijdrage kunnen leveren aan het verbeteren van de huisvesting van diezelfde doelgroepen.

Contactgegevens: aaltmaaswinkel@planet.nl

Ard van Rijn

Ard is zelfstandig videoproducent voor de overheid en de non-profit sector (vooral in het onderwijs en cultuur). “Ik ken Hans van het opbouwwerk in Scheveningen als collega en stagiair uit de periode 1978-1979. En later kende ik hem als bewoner / vrijwilliger. Hij was toen opbouwwerker in de Zeeheldenbuurt.”

Contactgegevens: ard@dialogoprodukties.nl

Pieter Tops

Pieter Tops (1956) is hoogleraar bestuurskunde. Hij is verbonden aan de Universiteit van Tilburg en de Politieacademie. Hij doet onderzoek naar lokale democratie (o.a. het gebiedsgericht werken) en naar ondermijnende criminaliteit. Onlangs schreef hij samen met Jan Tromp het veel besproken boek: ‘De achterkant van Nederland’. Pieter en Hans kennen elkaar al jaren via het Stedennetwerk van de Universiteit van Tilburg en via de Tilburgse Vogeltjesbuurt. Hans schreef voor deze wijk de eerste analyse over wat er aan de hand was op het gebied van criminaliteit. Pieter: “Zelden heb ik een notitie gelezen waarin elke zin zo zijn doel trof.”

Contactgegevens: tops@uvt.nl

Jan Voskamp

Jan: “Hans heeft veel klussen gedaan voor Ymere in de periode 2003-2010 als voorzitter van inspraakavonden en later schakelde we hem voor Ymere in als kwartiermaker Sociaal Beheer voor de stedelijke vernieuwing van Reimerswaalbuurt en De Punt in Amsterdam. Ik was toen Regiodirecteur bij Ymere. Bijzonder was de innemende en onafhankelijke manier waarop Hans verschillende avonden kon voorzitten. Hij kreeg van meet af aan het vertrouwen van de mensen. Later heeft hij samen met Lieke Herpers(EL: Hans

leerde zijn latere zakenpartner daar kennen) als kwartiermaker een goede analyse gemaakt van de sociale component van de stedelijke vernieuwing.”

Jan is op dit moment Strategisch adviseur Verhuur en Wonen bij Ymere en ondersteunt o.a. huurders die nieuwe vormen van zelf-beheer opzetten in bijvoorbeeld de Buurtschappen in Nobelhorst Almere.

Contactgegevens: j.voskamp@ymere.nl

Frans Werter

Frans vormt samen met Alex Sheerazi Buro de Steeg. Al 30 jaar werkt Frans in binnen- en buitenland met burgers, overheden, maatschappelijke organisaties aan verbetering van de woon- en leefomgeving. “Van de vlaktes en hooglanden van Colombia, Ethiopië tot wijken in Amsterdam of dorpen in Limburg: altijd boeien verhalen van bewoners.” Frans leerde Hans kennen bij de Werkgroep ‘2 duizend. Ze zijn altijd vrienden gebleven.

OVER DE AUTEUR

Eric Lugtmeijer is opgeleid als planoloog / sociaal geograaf. Eric heeft als opbouwwerker gewerkt in Rotterdam-West, was wijkmanager en hoofd wijkontwikkeling in Amersfoort. Als adviseur heeft hij voor DSP-groep talrijke gemeenten geadviseerd op het gebied van het buurt- en wijkgericht werken. Als directielid van Parteon was hij nauw betrokken bij de nieuwe koers en organisatie invulling van deze woningbouwvereniging. Op dit moment is hij betrokken bij een aantal publicaties. Vanuit Elume (www.elume.nl) werkt hij aan wijkontwikkelingsprojecten en voert vanuit lean perspectief procesverbeteringen bij maatschappelijke organisaties door in de zorg, woningbouw, overheid, afvalverwerking/milieu en kunst/cultuur. Daarnaast is hij een van de oprichters van dfab (www.dfab.nl) een bedrijf dat Virtual Reality toepassingen maakt voor o.a. trainingen en bewonersparticipatie doeleinden.

Contactgegevens: eric@elume.nl

COLOFON

IN BEWEGING 40 JAAR GEBIEDSGERICHT WERKEN
DOOR DE OGEN VAN HANS HOOGVORST.

Auteur Eric Lugtmeijer

Illustraties Geert Gratama

Vormgeving Edwin Smet

Drukwerk Ipskamp drukkers

Uitgave School voor Gebiedsgericht Werken
Den Haag, oktober 2017.

Hans Hoogvorst houdt zich al 40 jaar bezig met gebiedsgericht werken. Van de Haarlemse kraakbeweging en het Haagse opbouwwerk tot aan 'zijn' school voor gebiedsgericht werken, hij heeft het allemaal voorbij zien komen. De schrijver van het boek, Eric Lugtmeijer, neemt ons samen met Hans mee langs 40 jaar gebiedsgericht werken. 'In beweging' is een bloemlezing en staat vol verhalen van Hans en de mensen waarmee hij heeft gewerkt.

SCHOOL
VOOR
GEBIEDSGERICHT
WERKEN

